Ушбу сонда:

ЗЎРАКИ ТОРТИШУВ 2

ЖАВОБГАРЛИК АНИҚ БЎЛСИН! 3

ТЎСҚИНЛИК ҚАЧОН ТУГАЙДИ? 3

ИНСОН ҚАДРИ АЗИЗ 4

MEZON:

Давлат органларида фуқароларнинг мурожаатлари бўйича иш юритиш қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда олиб борилади.

9- модда.

Фуқароларнинг мурожаатлари албатта қабул қилиниши ва кўриб чиқилиши керак, ушбу Қонун 6-моддасининг учинчи қисмида назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно.

Фуқаро унинг мурожаатини қабул қилиш ва кўриб чиқиш асоссиз равишда рад этилганлиги устидан бўйсунув тартибида юқори турувчи органга ёки бевосита судга шикоят беришга ҳақли.

12-модда.

"ФУҚАРОЛАРНИНГ МУРОЖААТЛАРИ ТЎҒРИСИДА"ГИ ҚОНУНДАН

Адолат ҳар ишда ҳамроҳимиз ва дастуримиз бўлсин!

ИНСОН ва ҚОНУН

№ 46 (352)
2003 йил 25 ноябр сешанба

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ГАЗЕТАСИ

Сотувда эркин нархда

Istiqlol va imkoniyat

ЭЪТИҚОД ЭРКИНЛИГИ ТАНТАНАСИ

Халқимизнинг мустабид тузум ҳукмронлик қилган собиқ иттифоқ даврида диний эътиқоди топталди ва таъқиқланди. Кўп минг йиллик қадриятлар унутилди, урф-одатлар оёқ ости қилинди.

Мамлакатимиз мустақилликка эришгач, динга муносабат тубдан ўзгарди. Эндиликда динга янгича қараш асосида ёндашилмоқда. Ўзбекистонда эътиқод эркинлиги, дин, диний ташкилотлар ва диндорларга нисбатан давлат сиёсатида туб ўзгаришлар содир бўлди.

"Ҳар бир инсон хоҳлаган динга эътиқод қилиш ёки ҳеч қайси динга эътиқод қилмаслик ҳуқуқига эга. Диний қарашларини мажбуран сингдиришга йўл қўйилмайди", дейилади мамлакатимиз Конституциясининг 31-моддасида.

61-моддада эса **"Диний ташкилотлар ва бирлашмалар давлатдан ажратилган ҳамда қонун олдида тенгдирлар. Давлат диний бирлашмаларнинг фаолиятига аралашмайди"** дейилган. Бу ҳуқуқлар **"Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида"**ги Қонунда янада кафолатланган.

Ушбу қонуннинг 5-моддаси мамлакатимиз ижтимоий ҳаётининг деярли барча соҳаларидаги динга муносабатини ёритиб беради. Унга мувофиқ, дин давлатдан ажратилган. Ҳеч бир динга ёки диний эътиқодга бошқаларга нисбатан бирон-бир имтиёз ёки чеклашлар белгиланишига йўл қўйилмайди.

Давлат турли динларга эътиқод қилувчи ва уларга эътиқод қилмайдиган фуқароларга, ҳар хил эътиқодларга мансуб диний ташкилотлар ўртасида ўзаро муроса ҳамда ҳурмат юзага келишига кўмаклашади, диндорларнинг мутаассибликка, муносабатларни қарама-қарши қўйиш ва кескинлаштиришга, турли конфессиялар ўртасидаги адоватни авж олдиришга қаратилган хатти-ҳаракатларига йўл қўйилмайди.

Давлат диний ташкилотлар зиммасига ўзининг ҳеч қандай вазифасини бажаришни юкламайди, уларнинг қонун ҳужжатларига зид бўлмаган фаолиятига аралашмайди. Диний ташкилотлар давлат вазифаларини бажармайди.

Мамлакатимизда диний йўналишдаги сиёсий партия ва жамоат ҳаракати, шунингдек, хорижда тузилган диний партияларнинг шўъбалари ва бўлинмаларини тузиш ҳамда уларнинг фаолият юритишига йўл қўйилмайди.

Диний ташкилотлар амалдаги қонун ҳужжатларининг талабларига риоя этишлари шарт. Диндан давлатга ва конституцияга қарши тарғибот олиб боришда душманлик, нафрат, миллатлар ўртасида адоват уйғотиш, ахлоқий негизларни ва фуқаровий тотувликни бузиш, бўҳтон, вазиятни беқарорлаштирувчи уйдирмаларни тарқатиш, аҳоли ўртасида низо чиқариш ҳамда давлат, жамият ва шахсга қарши қаратилган бошқа хатти-ҳаракатларда фойдаланишга йўл қўйилмайди. Терроризм ва уюшган жиноятчиликка кўмаклашадиган, шунингдек, бошқа ғаразли мақсадларни кўзловчи диний ташкилотлар, оқимлар ва секталарнинг фаолияти ҳам ман этилади.

Ўзбекистонда диний таълим тизимига муносабати ҳам умумжаҳон тараққиёти тақозо этган, ўзини тарихан оқлаган тамойилларга асосланган. **"Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида"**ги Қонунда мактаб диндан ва диний ташкилотлардан ажратилгандир, дейилган. Таълим тизимининг ўқув дастурларига диний фанлар киритилишига йўл қўйилмайди, яъни мамлакатимиз фуқароларининг дунёвий таълим олиш ҳуқуқи, уларнинг динга бўлган муносабатидан қатъи назар, таъминланишини билдиради. Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, болалар мактаб ёшига етгач, диний таълим олишлари мумкин. Бунда ҳам ўқувчилар мактабдаги машғулотлардан кейин, ота-оналар розилиги билан диний мактабларда ўқишлари мумкин. Баён этилган тартибларни бузганлар қонунга биноан жавобгарликка тортилади.

Қонундаги яна бир муҳим талаб диний партияларнинг тузилишига йўл қўймаслик ҳақидаги қоидадир. Бу қоида Бош қомусимиз бўлган Конституцияда ҳам ўз ифодасини топган. Конституциянинг 57-моддасида "диний руҳдаги сиёсий партияларнинг ҳамда жамоат бирлашмаларининг тузилиши ва фаолият кўрсатиши таъқиқланади" дейилган.

Хулоса ўрнида айтсак, мамлакатимизда дин тараққиёти учун барча шарт-шароитлар яратилган ва диний эътиқод қонун йўли билан кафолатланган. Ҳозирда дин халқимизнинг маънавий покланишига, асрлар давомида орзу қилган мустақиллигимизни мустаҳкамлаш учун хизмат қилмоқда.

Мавлуда БЎРИЕВА,
Аҳмаджон ЧОРИЕВ

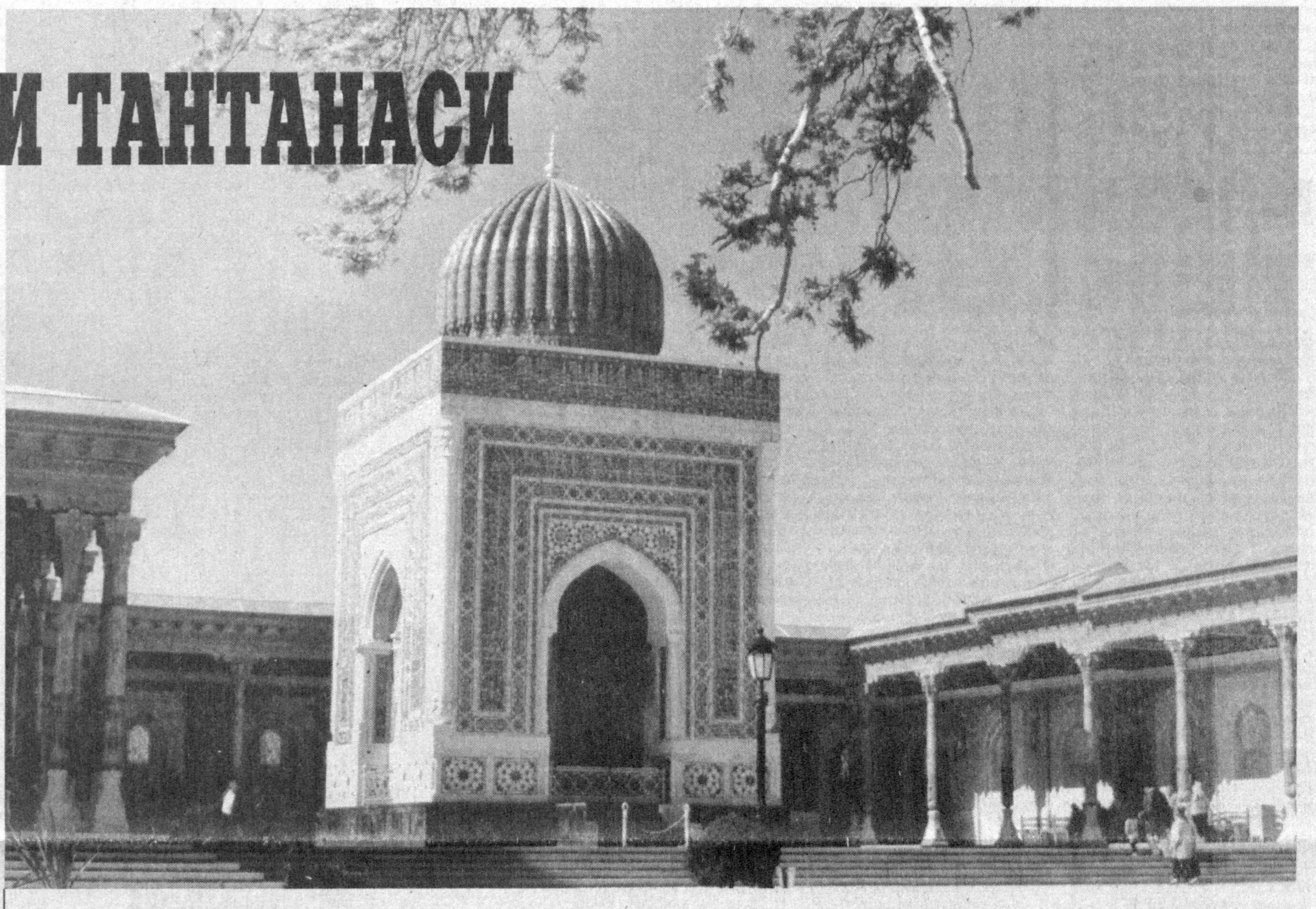

Izhor

ТИНЧЛИК ВА ТОТУВЛИК РАМЗИ

Мамлакатимизда диний эътиқод эркинлигига кенг йўл очиб берилгани боис рамазон ҳайити ҳар йили хотиржамлик ва кўтаринки руҳда байрам қилинмоқда. Шу куни қариндош-уруғ, ёру-биродарлар яна бир марта дийдор кўришиб, ҳол-аҳвол сўрашадилар, етим ва муҳтожларга меҳр-мурувват кўрсатадилар. Собиқ шўролар замонида ҳайит у ёқда турсин, ҳатто рамазон ҳақида гапирганлар ҳам турли уқубатларга гирифтор бўлишарди. Ўз кўзимиз билан кўрган ўша мудҳиш кунларнинг ҳеч қачон қайтиб келмаслигига ишонч биз, кексалар дилида шукроналик туйғуларини уйғотади.

Дунёнинг айрим жойларида зиддиятли воқеалар туфайли вайронагарчиликлар, хунрезлик ва қонтўкилишлар содир бўлиб турган бир вақтда юртимизда текис ва равон йўллар, кўприклар, турар-жойлар қурилаётгани, бир сўз билан айтганда, бунёдкорлик ишлари жадал давом этаётгани кимнинг ғурурини қўзғамайди, дейсиз. Бир вақтлар ташландиқ бўлиб ётган улуғ аждодларимизнинг қадамжоларини обод қилиш борасида Юртбошимиз раҳбарлигида олиб борилаётган эзгу ва савоб ишлар ҳар қанча таърифу таҳсинга лойиқ. Бу кенг қамровли ишлар фақат бирор санага бағишлаб эмас, доимий равишда амалга оширилаётгани билан янада эътиборга сазовордир.

Яқинда бир гуруҳ қариялар билан Бухорои шарифга зиёратга борганимизда бунга яна бир бор амин бўлдик. Ҳожи Баҳоуддин Нақшбанд зиёратгоҳларида қайта таъмирлаш ишлари амалга оширилиб, янгидан музей, меҳмонхоналар ва бошқа гўзал иншоотлар бунёд этилибди. Шунингдек, Ғиждувон шаҳрида Ҳожи Абдухолиқ Ғиждувонийнинг таваллуд тўйи олдидан бу ерда амалга оширилаётган ишларни кўриб, дилимиз яйради. Булар юртимиздаги тинчлик ва тотувликдан нишонадир.

Шу ўринда кўнглим тубидаги бир гапни айтишим жоиз: Мен мустабид тузум даврида туну кун ишлаганим билан сира ёлчимаган эдим. Мамлакатимиз истиқлолга эришгач, туманда биринчилардан бўлиб фермерлик ҳаракатига қўшилдим. Бунинг натижасида мулкдор бўлдим. Илгари велосипед олиб минишга қийналган бўлсак, энди ўзимда ҳам, болаларимда ҳам автоулов бор. Туриш-турмушимиз ҳеч кимникидан кам эмас. Кампирим билан қарилик гаштини суряпмиз. Бунинг учун беадад шукроналар айтамиз.

Илоҳим, бундан кейин ҳам байрамларимиз тўйларга уланаверсин!

Эсонбойҳожи КОМИЛОВ,
Бўка тумани

ШУКРОНАЛИК

Бу йил ҳайитда бир юзу уч ёшни тўлдириб, бир юзу тўрт ёшга ўтдим. Айни бугунгидай улуғ айём кунларида туғилганим учун ҳам ота-энам исмимни Ҳайитгул қўйишган экан. Очиғи, умрим ҳайитларда ўтди, дея олмайман. Чунки ўтган бир асрдан ошиқроқ умрим давомида амирликни ҳам кўрдим, оқпошшонинг жабру-ситамини ҳам тортдим. Ёшлик куч-қувватимни қизилнинг кетмони олди. Тонг бўзармай раиснинг ҳайқириғидан уйғониб, кеч қоронғида силламиз қуриб уйга қайтардик... Эҳ-ҳей, бошимдаги бу оқ сочлар, юзимдаги минг бир ажиннинг ҳар бири бир тарих. Бугунги улуғ айём кунларда ўтмиш хотираларимни эслаб сизнинг ҳам кўнглингизни хира қилгим йўқ. Фақат баъзи айтмасам, бўлмайдиган гапларимни айтмоқчиман, холос.

Қизил элга бош бўлиб, қамчисидан қон томган йилларда муқаддас динимизга ҳужум бошланди. Диний хатсаводи бўлган одамлар қатағонга учради. Бирини осдилар, бирини отдилар, бири қамоқда вафот этган бўлса, қай бирлари Сибир қилинди. Бу қизил деган бало шу даражага бордики, ҳатто номоз ўқиб, рўза тутишни ҳам таъқиқлаб қўйди.

Улар аёлларнинг юзидаги рўмол билан бирга уларнинг бор-будини тортиб олганини, "биз сизларга озодлик бердик, энди бунинг ҳаққини ишлаб узасизлар", деб далага ҳайдаганларини айтишга тилим бормайди. Ҳозир бир вақтлар мен бўйнимга бўйинтириқ илиб қўш тортганман десам, кўпчилик ишонмайди. "Қўйсангиз-чи, одам ҳам омоч тортадими? Бўйинтириқни отнинг, ҳўкизнинг, борингки, эшакнинг бўйнига илишади", дейди.

Аслида ҳам кечаги тузум хотин-қизларнинг бўйнига бўйинтириқ илган. Бунга истаганингизча мисол келтириб беришим мумкин. Афсуски, мен тенгиларнинг кўпи қайтмас бўлиб кетди. Улар болаларига, невара-ю чевараларига бошларидан ўтганларини айтиб беролмайдилар. "Ҳой барака топгурлар, бугуннинг қадрига етинглар, кўзларингга суртинглар, дунё-дунё бўлиб юртимиз бундай обод бўлмаган. Ҳеч бир пошшо ўз халқига бугунги раҳбарларингдай одил турмаган", деган гапларни айтолмайди. Бугун бу гапларни айтиш мен учун ҳам фарз, ҳам қарз.

Ўшанда йигирма саккизга кирган жувон эдим. Ўша йили рўза айни саратон чилласида келган эди. Дала тўла қиз-жувон, пахта даласида ишлаётган эдик. Бир маҳал раис бошчилигида уч-тўрт қизил шапка кийган отлиқлар келиб қолди. Ҳаммаси отнинг устида ғўдайиб турибди. Бир пайт раисимиз "ораларингда рўза тутганлар борми?", деб сўради. Раҳматли мулла Жўра бобо деган оқсоқолимиз бўларди. Етмишларни қоралаб қолган бўлсаям, жуда бақувват, қорувли чол эди. Қарасак, мулла бобо ерга қараб "йўқ денглар", дегандай бош чайқаб турибди. Халқ минг бир балога гирифтор бўлавериб кўзи пишиб қолган. Са-а-ал имодан бир-биримизни тушунамиз. Ҳамма аёл бир бўлиб, "йўқ", дедик. Раисимиз енгил нафас олиб, келувчиларга нимадир деди. Лекин улар қайтиб кетишмади. От устида ниманидир тортишиб-тортишиб бир қарорга келишди, шекилли, раис ҳосилотга бориб сув олиб келишни буюрди. Баримизнинг нафасимиз ичимизга тушиб кетди. Уларнинг мақсади аниқ эди. Ишонасизларми-йўқми, от устида гердайиб ўтирган раисимиз ҳам бир сиқимгина бўлиб қолди. Мулла бобонинг ҳам елкалари чўкиб қолгандай туюлди назаримда. Шу пайт ҳосилот бир кўза сув кўтариб келиб қолди. У аёллар томон юрган эди, мулла бобо имо билан тўхтатди. Мен ҳозир мулла бобо ҳосилотнинг қўлидаги сувни олиб тўкиб ташлайди, деб ўйладим. Йўқ, мулла бобо сувни тўкмади. Аввал ўзи бир қултим ичди, кейин ёнидаги кексароқ аёлга узатди. У киши ҳам бир от устидагиларга қаради, бир мулла бобога қаради-да, сувдан ҳўплади. Хуллас, мулла бобо барча хотин-қизларга бир қултумдан сув ичириб чиқди...

Шундан кейингина отлиқлар жўнаб кетишди. Уларнинг ортидан мулла бобо айтган гаплар худди ҳозиргидек эсимда: "Қизларим,— деди у киши. — Рўзаларинг бузилгани йўқ. Раисни ҳам қарғаманглар. Мендан ҳам кўнгилларинг қолмасин. Фақат бу кунни эсларингдан чиқарманглар. Бу қизил дегичлар кўпнинг қарғишини олаяпти. Улар узоққа бормайди..."

Бир куни неварам келиб, "Момо, биз мустақил бўлдик", деб қолди. Бу хушхабарни эшитиб, кўнглим бир қарич ўсди. Яна бир куни "Момо, ҳажга борасизми? Ҳукуматимиз ҳажга борувчилар учун барча қулайликларни яратиб берган" деди. Ўша куни тонггача етказган кунларига шукр қилиб чиқдим. Раҳматли мулла Жўра бобонинг гапларини эсладим...

Ўзим куч-қувватдан қолганим учун ҳажга боролмадим. Лекин ҳар йили атрофдаги қишлоқлардан кимдир ҳажга бориб келади. Уларни бориб зиёрат қиламан. Ҳар гал халқимизга бу қадар имкониятлар яратиб бераётган ҳукуматимизни дуо қиламан. Бугун — мана шу улуғ айём кунларида ўтмишни бекорга ўйлаётганим йўқ. Бу гапларни ҳам бекорга айтмаяпман. Кўпнинг дуосини олган кўл бўлади, дейди халқимиз. Ота-боболаримиз бир нарсани билмаса гапирмаган. Ҳар куни жойнамоз устида дуо қиламан: Илоё, юртимизга кўз тегмасин! Мустақиллигимиз дунё турганча турсин! Унга ёмон кўз билан қаровчиларнинг косаси оқармасин...

Сиз ҳам қўлингизни дуога очинг. Зеро, рамазон ҳайити кунлари қилинган дуолар албатта, мустажоб бўлгай!

Ҳайитгул момо ДАМИНОВА,
Хатирчи тумани

Iftixor

Qonun ko`magi

НОҚОНУНИЙ ЖАРИМА

У ҲАҚЛИ ЭЪТИРОЗГА САБАБ БЎЛДИ

Қонунбузилиш ҳолатларини бартараф этиш ва уларнинг олдини олиш борасида адлия бошқармаси томонидан киритилаётган тақдимномалар амалиётда яхши самара бермоқда. Чунки улар ёрдамида мутасадди идоралар томонидан тадбиркорнинг бузилган ҳақ-ҳуқуқлари зудлик билан ортиқча қоғозбозликсиз, қисқа муддатда тикланаётир.

Ангренлик А.Жамолов Тошкент вилояти адлия бошқармасига ариза билан мурожаат қилиб, Тошкент вилояти Давлат солиқ бошқармаси томонидан 2003 йил 25 июн куни Ангрен шаҳрида жойлашган "АНКОМ+2" ХСИЧФ фирмасига нисбатан 1088000 сўм миқдорида нотўғри молиявий жарима қўлланилганини баён этган.

Шикоят хатини ўрганиш натижасида ҳақиқатдан ҳам вилоят Давлат солиқ бошқармаси ходимлари томонидан шу йилнинг 12 июн куни "АНКОМ+2" ХСИЧФга қарашли АЁҚШда қисқа муддатли текшириш ўтказилганини маълум бўлди. Текшириш натижасида фирмага қарашли назорат-касса машинасини олиб қўйиш тўғрисида далолатнома тузилган. Унда назорат-касса машинасини олиб қўйиш вақтида завод муҳри ва техник хизмат кўрсатувчисининг тамғаси жойидалиги қайд этилган.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, "АНКОМ+2" ХСИЧФ раҳбари А.Жамоловнинг 2003 йил 24 июлдаги мурожаатига Ангрен шаҳар ДСИ томонидан 2003 йил 25 июлдаги 15-21-98 рақам билан берилган жавоб хатида мазкур фирмага тегишли бўлган назорат-касса машинаси шаҳар ДСИсида тамғалагич бўлмагани учун тамғаланмагани билдирилган.

Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 23 майдаги **"Назорат-касса машиналаридан фойдаланишда жавобгарликни ошириш чора-тадбирлари тўғрисида"**ги 230-сонли қарори ва Адлия вазирлигидан 2003 йил 28 майда 05-198-рақами билан рўйхатдан ўтган тартибнинг 7-бандига мувофиқ фиксал хотирага хизмат кўрсатиш дастури бузилган ҳолда техник талабларга мувофиқ бўлмаган назорат-касса машиналаридан фойдаланилаётганини тасдиқловчи техник экспертиза хулосаси олинган тақдирда юридик шахслар ва якка тартибдаги тадбиркорларга нисбатан Давлат солиқ хизмати идоралари томонидан энг кам иш ҳақининг 200 баробари миқдорида молиявий санкция қўлланилиши белгиланган.

Буларни таъкидлашдан мақсад шуки, вилоят Давлат солиқ бошқармаси томонидан "АНКОМ+2" ХСИЧФ га нисбатан қўлланилган 1.088.000 сўм миқдордаги молиявий жарима ана шу ҳолатларни нотўғри талқин қилиш туфайли юзага келган.

Ўтказилган экспертиза текшируви "АНКОМ+2" ХСИЧФга тегишли бўлган назорат-касса машинасининг дастурлаш микросхемаси ишлаб чиқарувчи заводнинг кўрсаткичларига мос келишини кўрсатди.

Вилоят адлия бошқармаси барча далилларни атрофлича ўрганиб чиқиб, вилоят Давлат солиқ бошқармасига "АНКОМ+2" ХСИЧФга нисбатан қўлланилган молиявий жарималарни бекор қилиш ва келгусида ҳукумат қарорларини амалда тўғри татбиқ қилиниши юзасидан чора-тадбирлар белгилашни сўраб, бажарилиши мажбурий бўлган тақдимнома киритди. Мазкур тақдимнома қаноатлантирилиб, ДСИнинг молиявий жаримага тортиш ҳақидаги қарори бекор қилинди.

Бир сўз билан айтганда, ўз вақтида кўрилган қонуний чора туфайли тадбиркорнинг ҳақ-ҳуқуқи тикланди.

Бу воқеа биринчидан, тадбиркорларнинг ҳуқуқий билим савиясини ошганини кўрсатса, иккинчи томондан, уларни ҳимоя қилиш юзасидан ишлаб чиқилган қонун ҳужжатлари нечоғли самара берганлигини билдиради.

Хулоса ўрнида айтсак, ваколатли идораларнинг ўз ҳуқуқлари доирасида текшириш ўтказиш ҳаётий зарурат ҳисобланади. Лекин у холислик асосида амалга оширилиши зарур. Ана шунда ҳеч қандай эътирозга ўрин қолмайди.

Рустам ХУДОЙҚУЛ,
"Инсон ва қонун" мухбири

Ajab savdolar

МИСИ ЧИҚҚАН ТЕКШИРУВ

Рисолат опанинг эрталабданоқ кўнглида аллақандай безовталик пайдо бўлди. Ўзича "Нима бўлса ҳам охири бахайр бўлсин-да", деб қўйди. Вақт тушликка етган пайт бозорнинг нариги чеккасига таниш тижоратчи аёлга иш юзасидан учрашиш учун йўл оларкан, дўконни ёпишга эринди, шекилли, қизи Фароғатга тайинлади:

— Қизим, сен у ёқ-бу ёқни супуриб, тозалаб тур. Мен бир жойга бора-солиб қайтаман.

Рисолат опа дўкондан чиқиши билан Бобур исмли харидор тўсатдан вояга етмаган Фароғатга рўбарў бўлиб, икки килограмм оқ қанд беришини сўради. Дарсдан бўш пайтларида онасига дўкон ишларида ёрдам бериб юрувчи Фароғат Тўраева тезда унинг хоҳишини бажо келтирди. Харидор тезлик билан Фароғатга 1360 сўмни санаб берди. Худди шу пайт савдо дўконига қора папкаларини қистирганича Узун туман ДСИнинг таянч пункти бошлиғи А.Дўсматов, бошлиқ муовини А.Шокиров, шўъба бошлиғи А.Очилдиев, Узун туман прокуратураси ҳузуридаги СВОЖКК бўлими ходими Р.Раҳимовлар бирин-кетин кириб келишди. Уларнинг қўлида туман ДСИнинг 2003 йил 16 майдаги 78х/с-сонли буйруғига асосан бозор ҳудудидан жойлашган "Шуҳрат-I" хусусий кичик корхонасида Вазирлар Маҳкамасининг 280- ва 621-сонли қарорларнинг бажарилиши ҳамда нақд пул маблағларининг банк бўлимига топширилиши юзасидан текширув олиб бориш кўрсатилган эди.

Бобур исмли "ёлланган" харидор берган пул сотувчи бўлмаган Фароғатнинг қўлида қолиб кетди. Текширувчилар зудлик билан холислар топишиб, харид қилинган молга чек берилмагани ва у касса аппаратидан ўтказилмаганлиги қайд қилинган далолатнома тузишди. Рисолат опанинг эрталабдан буён хавотирга тушиши ва шошма-шошарлигининг оқибати балки ана шундан бўлса, ажаб эмас.

Аслида эса бу текширувга олдинда пухта тайёргарлик кўрилган эди.

(Давоми иккинчи бетда)

Ёшлик давримизда қишлоғимизда арқон тортиш бўйича мусобақалар бўлиб турарди. Болалар икки гуруҳга бўлиниб олиб, арқонни икки тарафга қараб тортардик. Қайси гуруҳ зўр келса, ўша томон ғолиб бўларди. Навоий туманидаги "Нарпай" ширкат хўжалигининг 3-агроучасткасидаги 294-контур ери ҳам худди арқон тортиш мусобақасини эслатади. Бу "тортишув мусобақаси"да оила пудратчиси билан фермер хўжалиги қатнашмоқда. Ширкат хўжалиги эса ҳакамлик қилаяпти. "Нарпай" қишлоқ фуқаролар йиғини, маҳалла оқсоқоллари, жамоатчилик ташкилотлари вакиллари бу тортишувнинг томошабинлари бўлишаяпти. Улар қайси томон ғолиб бўларкан, дея кузатиб туришибди.

Келинг, биз ҳам ўша қизиқарли тортишувчиларнинг иши билан яқиндан танишайлик.

Taajjub

ЗЎРАКИ ТОРТИШУВ

ёхуд Навоий туманидаги "Нарпай" ширкат хўжалигида оилавий пудрат ва фермер хўжаликлари ташкил этишнинг антиқа усули ҳақида

Руқия опа Жўрақулова шу хўжаликда 30 йилдан кўпроқ меҳнат қилди. Оила пудратчиси сифатида қаровсиз ҳолдаги 11 гектарлик майдонни ҳосилдор далага айлантирди.

Нафақа ёшига етгани боис, оила пудратчилигини қизи Ҳусния Раҳимовага топширди. 2002 йилнинг 29 сентябр куни ширкат хўжалиги билан пудратчи ўртасида 2003 йил 5 октябргача ерларни муддатга бириктириб бериш бўйича далолатнома тузилди. Сўнгра 2003 йил ғалла ҳосилини етиштириш юзасидан икки томонлама шартнома имзоланди. Оила пудратчиси ана шу майдондан 48 тонна дон етиштириш юзасидан мажбурият қабул қилди. Пудратчининг тинимсиз меҳнати туфайли буғдой бўлиқ бошоқлади.

Аммо унинг қувончи узоққа чўзилмади. 294-контурдаги ер майдони янгидан ташкил топаётган "Гайбулла Аслон" фермер хўжалигига берилди. Ҳатто бу ҳақда Навоий туман ҳокимининг 2003 йил 3 мартдаги 3/1-сонли қарори ҳам чиқди.

Ана шундан сўнг ҳақиқий тортишув бошланди. Пудратчи ердан айрилди. Фермер эса тайёр пишиб турган ғаллани йиғиштириб олди. Ҳар гектаридан 60 центнердан ҳосил кўтариб, шундан 12 тоннасини ўз омборига тўкди.

Бундай қонунбузилишидан пудратчи қаттиқ ранжиди ва тегишли идораларга мурожаат этди. Ҳуснининг хафа бўлишида жон бор эди. Чунки у билан бирга ишлайдиган яна тўрт нафар пудратчи ҳам ишсиз қолган эди. Устига устак, фермер хўжалиги амалдаги қонунларга зид равишда ташкил топганди. Айниқса, туман ҳокимининг биринчи ўринбосари, комиссия раиси Бахтиёр Раззоқовнинг шошма-шошарлик билан фермерга ер ажратиш тўғрисидаги қарорни чиқариб юбориши анчагина кўнгилсизликларга сабаб бўлди. Чунки аслида 2002 йил 6 май куни ширкат хўжалиги билан фермер ўртасида ер ажратиш ҳақида келишув бўлмаган, ишдан кетганига анча бўлган бўлса-да, собиқ раис Қ.Нуруров унинг аризасига қалбаки имзо чеккан эди.

Маълумки, "Ер" кодексининг 9-моддасида фермерларга ер ажратиш, захира ерлар, меҳнат ресурслари етарли бўлмаган хўжалик ерлари берилиши лозим дейилса, 53-моддасида эса фермерларга ер ажратиш фақат хўжалик аъзоларининг умумий йиғилиши қарорларига асосан берилиши керак, деб кўрсатилган. Фуқаролик кодексининг 634-моддасида "Бош пудратчининг розилигини олган ҳолда буюртмачи (ширкат хўжалиги) айрим ишларни бажариш учун бошқа шахслар билан шартнома тузишга ҳақли" дейилган.

Бироқ «Гайбулла Аслон» фермер хўжалигини ташкил этишда мазкур қонун талабларига риоя этилмаган. Шу боис, 294-контурдаги ерни фермер хўжалигига бериш тўғрисида қарор чиққандан кейин ширкат хўжалиги бошқаруви раиси Т.Жумаев фермернинг узоқ муддатли шартномасига имзо чекишдан бош тортди. Ер оила пудратчисига далолатнома ва шартнома асосида берилганини, агар имзо қўйса, бу қонунга зид эканини билдириб, 2003 йил 14 апрел куни туман ҳокимлигига эътирознома киритди. Туман ҳокимлиги бу хатга нописандлик билан қаради ва раисни зўрлаб, шартномага имзо қўйдирди. Шунда раис бу ҳақда судга шикоят қилишини маълум қилди ва сўзининг устидан чиқди. Анча тортишувлардан сўнг 294-контурдаги ер можароси Навоий вилоят фуқаролик ишлари бўйича суди кўриб чиқди. Бу масала апелляция тартибида кўрилди ва тегишли қарор қабул қилинди. Унда барча кирдикорликлар очиб ташланди. Фермерлик бекор қилинди. Пудратчи ва ширкат хўжалиги ҳақ-ҳуқуқлари тикланди. Бироқ контурдаги ер масаласи ечилмай қолди. Аниқроқ айтганда, Мансур Аслонов ерни пудратчига топширишни истамаяпти. Ширкат хўжалиги раисининг ҳам шашти қайтган шекилли, бу масалага бефарқ қарамоқда. Ҳолбуки, бу масала судда ўзининг қонуний ечимини топган. Мана шундай можароли масалаларни маҳаллий ҳокимиятдаги мутасаддилар, жамоат идоралари, оқсоқоллар ўртага тушиб, келишувчилик, розилик-ризолик билан ҳал этмасдан сукут сақлаб турилсалар ачинарли ҳолдир.

Ёркул УМАРОВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

Saboq

МАСЪУЛИЯТСИЗЛИК ОҚИБАТИ

Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йил 17 февралдаги **"Кичик ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришни рағбатлантириш бўйича Республика мувофиқлаштирувчи кенгаши фаолиятини фаоллаштириш тўғрисида"**ги қарори ҳамда Наманган вилояти адлия бошқармасининг 2003 йил 2 ярим йиллик иш режасига асосан "Халқ банки"нинг Наманган тумани бўлимида тадбиркорлик билан боғлиқ қонун ҳужжатларининг бажарилиши ва тадбиркорлик субъектларига кўрсатилаётган хизматлари ўрганилганда иш юритишда бир қатор камчиликларга йўл қўйилаётгани аниқланди. Масалан, бўлим томонидан жорий йилда назорат органлари фаолиятини мувофиқлаштирувчи Республика кенгаши тасдиқлаган иш режасига асосан туманда фаолият кўрсатаётган биргина хўжалик юритувчи субъектларда текширишлар ўтказилган. Ушбу текшириш ҳужжатлари ўрганилганда текширувчи мансабдор шахс томонидан Адлия вазирлиги томонидан 2001 йил 15 майдаги 9171-сонли билан рўйхатдан ўтган "Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш ва текширишларни рўйхатга олиш китобини юритиш тартиби тўғрисидаги Низомнинг 16,31 бандлари талаблари бузилган, Мазкур Низомнинг 16-бандига кўра, **"Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида"**ги Қонуннинг 39-моддасига мувофиқ, хўжалик юритувчи субъектлар, товар ишлаб чиқарувчилар ва тадбиркорлар палатаси аъзолари фаолиятини текшириш уларнинг вакиллари иштирокида амалга оширилиши мумкин. Бироқ текширилган субъект раҳбарига Кенгаш ёки унинг вилоят комиссияси томонидан белгиланган тартибда берилган хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текширишнинг мувофиқлаштириш режасидан кўчирма (кўчирманинг ҳақиқийлиги кўрсатилган ҳолда тегишли имзо ва муҳр билан тасдиқланган), назорат қилувчи идора раҳбари томонидан тасдиқланган текшириш ўтказиш буйруғи ва режаси берилмаган.

Бундан ташқари, бўлим томонидан банк мижозларининг кредит ва банкда ҳисоб рақами очиш тўғрисида ёзилган аризалар ўз вақтида ҳал этилмаган. Улар ҳатто банкнинг умумий кирим китобига қайд этилмаган. Бу билан **"Фуқароларнинг мурожаатлари тўғрисида"**ги Қонуни талаблари қўпол равишда бузилган. Хусусан, "Собиржон ҳожи SH.N.S" хусусий фирмаси томонидан 14 апрел куни, "Мовий гумбаз-NN" хусусий фирмаси томонидан 28 феврал куни, хусусий тадбиркор Н.Мамадалиев томонидан эса 22 апрел куни банкдан ҳисоб рақами очиш учун ариза олинган. Бироқ мазкур аризалар шу йилнинг 9 сентябр кунигача ижобий ҳал этилмаган.

Маълумки, ҳар қандай банк намунали хизмат кўрсатиш эвазига мижозлар сонини кўпайтиради. Лекин мазкур банк бўлимида ўз мижозлари бўлган тадбиркорлик субъектларига ойлик касса режалари белгилаш ҳолатлари ҳамон давом этмоқда. Масалан, банк бўлими томонидан жорий йилнинг 16 июн кунидан 30 июн кунигача 22 та, 1 июлдан 31 июлгача 24 та тадбиркорлик субъектларига касса режалари белгиланганини қандай изоҳлаш мумкин?

Вилоят адлия бошқармаси баён этилган камчиликларни бартараф этиш ҳамда Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йил 17 февралдаги "Кичик ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришни рағбатлантириш бўйича Республика мувофиқлаштирувчи Кенгаши фаолиятини фаоллаштириш тўғрисида"ги қарори ижросини таъминлаш мақсадида "Халқ банки"нинг Наманган вилояти филиали бошқарувчиси Д.Жўраев номига шу йилнинг 23 сентябр куни 01-09-1324 сонли тақдимнома киритган эди.

Мазкур тақдимнома "Халқ банки"нинг Наманган вилоят филиали томонидан атрофлича ўрганиб чиқилди. "Вилоят адлия бошқармасининг шу йил 23 сентябр кунидаги тақдимномаси маълумот ва амалда бажариш учун қабул қилинди, — дейилади унга берилган жавоб хатида, — "Халқ банки"нинг Наманган туман филиали бошқарувчиси М.Дармонов "Халқ банки" бошқарувининг 2003 йил 26 августдаги 60/1-сонли қарори билан эгаллаб турган лавозимидан озод этилди. Юридик шахслар билан қонун ва йўриқномалар асосида иш юритишни ташкил қилмаганлиги, масъул ходимлар устидан назорат ўрнатмагани учун Меҳнат кодексининг 181-моддасининг 2-бандига асосан бош ҳисобчи У.Холиқов ва бош ҳисобчи ўринбосари А.Омоновларни сентябр ойи иш ҳақидан 20 фоиз миқдорида жарима белгиланди". Кўриниб турибдики, масъулиятсизлик банк ходимларига қимматга тушган. Бу бошқалар учун ҳам сабоқ вазифасини ўтаса, ажаб эмас.

Маҳмуджон АБДУЛЛАЕВ,
ҳуқуқшунос

Ajab savdolar

МИСИ ЧИҚҚАН ТЕКШИРУВ

(Давоми. Боши биринчи бетда)

Сабаби туман ДСИ бозорлар таянч бўлинмаси бошлиғи А.Дўсматов Узун туман Давлат Солиқ инспекцияси бошлиғи номига 15 май куни ёзган билдиришномада "Шуҳрат-1" кичик корхонасига қарашли савдо дўконида савдо қоидаларига зид равишда озиқ-овқат маҳсулотлари сотилаётгани, ҳожатхона ва фирмага қарашли автотранспорт тўхташ жойидан олинаётган кундалик тушумлар банк бўлимига топширилиши юзасидан Узун туман "Пахтабанк"нинг 30 апрел, 31 март ва 8 май кунлари тақдим этган маълумотларда ушбу хўжалик субъекти томонидан нақд пул тушуми режалари бажарилмаётгани, шу сабабли банкка бирон сўм ҳам нақд пул топширмаётгани қайд этилган эди. Ана шунга асосан туман ДСИнинг текшириш ўтказиш ҳақида расмий буйруғи чиқарилган эди.

Лекин текшириш ўтказиш тўғрисидаги ушбу буйруқда бир қатор нуқсонлар мавжуд. Биринчидан, туман ДСИ томонидан 16 май кунидаги 78-х/с сонли буйруқда "Шуҳрат-1" кичик корхонаси деб ёзилган. Аслида эса ушбу корхона туман ҳокимининг 1999 йил 8 октябрдаги 538-сонли қарорига кўра "Шуҳрат-1" кўп тармоқли хусусий ишлаб чиқариш савдо ва тижорат фирмаси деб ўзгартирилган.

Иккинчидан, текшириш ўтказиш пайтида савдо қилган Фароғат Тўраеванинг 16 ёшга тўлмагани инобатга олинса, унга нисбатан тузилган маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги далолатноманинг МЖТКнинг 13-моддасига зид экани маълум бўлади.

Бундан ташқари, банк томонидан билдирилган хабарномаларда пул тушумлари топширилмаётганлиги сохта маълумотларга асосланган. "Пахтабанк"нинг Узун тумани бўлими бош мутахассиси Мариям Содиқова ва банк бошқарувчиси Жўра Абдусаттаровлар томонидан фирманинг номи ўзгартирилиб, "икки юз минг пул нақд топширилмади" дея қалбаки маълумотнома тақдим этилган. Аслида эса "Шуҳрат-1" фирмаси шу йилнинг 6 ойлик ҳисоб-китоб операциясида "Пахтабанк"нинг туман бўлимига 2 миллион 698 минг 300 сўм нақд пул, 18 минг 90 сўм нақд пулсиз операциялар бажаргани тўғрисида расмий ҳужжатлар мавжуд бўлган. Текширувчилар А.Шокиров, А.Очилдиев, А.Дўсматов, Ш.Мавлонов, Р.Ражимовлар дўконда ўтказилган қисқа муддатли текширувни **"Текширишларни рўйхатга олиш китоби"**га қайд этмасдан, хўжалик субъектлари фаолиятини текширишдаги қонунийликни таъминлаш бўйича кўрсатма талабларини қўпол равишда бузишган.

Энг қизиғи, текширув давомида тузилган маъмурий ҳуқуқбузарлик тўғрисидаги баённомада ҳуқуқбузарликни Ф.Тўраева содир этгани кўрсатилган бўлса-да, иш юзасидан жарима жазоси мутлақо бошқа шахсга, яъни маъмурий ҳуқуқбузарликни содир этмаган Рисолат Пардаевага нисбатан қўлланилган. Ана шунга кўра, "Шуҳрат-1" фирмасига 544,0 минг сўм молиявий жарима ва фирма бошлиғига эса 27,2 минг сўм маъмурий жарима жазоси қўллаш ҳақида қарор чиқарган.

Фирма бошлиғи Рисолат Пардаева бундан норози бўлиб туман Давлат солиқ инспекцияси ва "Пахтабанк"нинг туман бўлими бошқарув раҳбарларига қўлидаги исбот талаб қилмайдиган расмий ҳужжатларни тақдим этди ва жарималарни бекор қилишни сўради. Аммо натижа "сен зўрми, биз?" қабилидаги буйруқбозликдан нарига ўтмади. Шундан сўнг у бир тахлам ҳужжатларни қўлтиқлаганича вилоят адлия бошқармасига ариза билан мурожаат қилди. Адлия бошқармаси ходимлари томонидан ўтказилган текширув натижасида "Шуҳрат-1" фирмаси ва унинг бошлиғига қўлланилган жарима жазолари бекор қилинди. Туман ДСИнинг 2003 йил 16 сентябрдаги 60-т-сонли буйруғи билан Л.Шокиров ва А.Дўсматовларга "ҳайфсан" интизомий жазоси, А.Очилдиевга нисбатан иш ҳақининг 50 фоизи миқдорида, Ш.Мавлоновга нисбатан иш ҳақининг 30 фоизи миқдорида жарималар қўлланилди. Бундан ташқари, адлия бошқармаси томонидан аниқланган қонунбузарликларни бартараф этиш учун "Пахтабанк"нинг туман бўлими бошқарувчиси Ж.Абдусатторов ва бош мутахассис М.Содиқоваларга нисбатан интизомий жавобгарликка тортиш ҳақида Марказий банкнинг вилоят бўйича бош бошқармаси шу йилнинг 15 сентябр куни тақдимномалар киритди.

Ҳуллас, шу тариқа шошма-шошарлик билан олиб борилган ноқонуний текширувнинг миси чиқди. Аммо ундан фирма анча миқдорда зарар кўрди. Орадаги ўзаро асаббузарлик, югур-югурлар фирма бошлиғи Р.Пардаеванинг кундалик ишларини амалга оширишга сунъий тўсиқ ятратди. Қонун ёрдамидагина улар бартараф этилди.

Собир КАРИМОВ,
ҳуқуқшунос

Зиёрат

Adliya tizimi

ТОШКЕНТ

Жорий йилнинг ўтган 9 ойи давомида вилоят адлия бошқармасига 185 та ариза, таклиф ва шикоятлар келиб тушган.

Тадбиркорлар ва хусусий мулк эгаларини қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш юзасидан бўлим томонидан 107 та тақдимнома киритилди.

Қонунбузилиш ҳолатларини бартараф этиш юзасидан киритилган мазкур тақдимнома ва огоҳномалар бўйича 80 нафар шахс интизомий жавобгарликка тортилган. Бўлим таклифи билан маъмурий жавобгарликка тортилганлар сони 4 нафарни ташкил этди.

Ҳисобот даврида бўлим томонидан фуқаролик ишлари бўйича судларга 137 та даъво аризалари киритилган. Уларнинг барчаси етказилган моддий ва маънавий зарарни бевосита мансабдор шахслар ҳисобидан ундириш ҳақидадир.

Samara

ФЕРМЕР БОҒЛИ БЎЛДИ

Боғ-роғ яратиб, унинг мевасидан кўпчиликни баҳраманд этиб, савоб олишни ният қилган сайхунободлик А.Рўзимбоев А.Темур номидаги ширкат хўжалиги бошқарувига фермер хўжалиги учун бир гектар ер ажратиб беришни сўраб ариза ёзди. Ширкат хўжалиги аъзоларининг умумий йиғилишида ариза ижобий ҳал этилди ва 25 июндаги қарор билан тасдиқланди.

Бўлажак фермернинг хурсандчилиги чексиз эди. Бироқ у йиғилиш қарорини илова қилиб, Сайхунобод туман ҳокимиятига ариза бергач, иш кутилмаганда тўхтаб қолди. Бу орада А.Рўзимбоев туман ҳокимлиги мутахассислари тавсияси билан тегишли ҳужжатларни тайёрлаб, ҳали йўқ фермер хўжалигига "Абдуқодир ота неваралари" деб яхши ният билан ном қўйдириб олди. Аммо орадан ойлар ўтса ҳамки, туман ҳокимининг қарори чиқай демасди. Шундан безовта бўлган А.Рўзимбоев бир неча марта ҳокимнинг биринчи ўринбосари С.Турдиқуловга учрашди. Бироқ унга ҳеч ким нега ҳоким қарори чиқмаётгани сабабини тушунтириб беролмади.

Орадан тўрт ой ўтиб, А.Рўзимбоевнинг ҳам ҳафсаласи «пир» бўлди. Ахир, бу ғалла ёки пахта билан банд бўлган майдон бўлса экан, ҳосил йиғиштириб олинишини кутиб турса, бор-йўғи ўзи ишлаётган боғ, ундан бир гектарини ажратиш тўғрисидаги қарор бировларга шунчалик малол келдимикан? Бундай муносабатдан Абдуқодир ака ўз ҳақ-ҳуқуқини поймол этилгандек ҳис этди.

Ҳақ-ҳуқуқини тиклаш мақсадида мурожаат этгандан сўнг адлия бошқармаси туман ҳокими Р.Нормуродовга 20 октябрда тегишли хат киритди. Унда **"Қишлоқ хўжалиги кооперативи (ширкат хўжалиги) тўғрисида"**ги Қонуннинг 11-моддаси ҳамда "**Фермер хўжалиги тўғрисида**"ги Қонуннинг 5,6,10-моддаларига асосан фуқаро А.Рўзимбоевга хўжаликнинг умумий йиғилиши қарори билан боғдорчилик фермер хўжалиги ташкил этиши учун 1 гектар ер майдони ажратилиши тўғри бўлгани таъкидлаб ўтилди.

Қайта эслатишлардан сўнг ниҳоят, 27 октябрда туман ҳокимининг фуқаро А.Рўзимбоевга боғдорчилик фермер хўжалиги ташкил этиши учун эски олма боғидан 217-контурдаги 1 гектар ер майдонини ажратиш тўғрисидаги ширкат хўжалиги умумий йиғилиши қарорини тасдиқлаш тўғрисидаги қарори чиқарилди. Фуқаронинг ҳақ-ҳуқуқи тикланди.

Бироқ бир муаммо очиқ қолди: нега туман ҳокимияти салкам беш ой жимиб кетди, бунинг боиси нимада эди? Агар улар бундан ўзларига сабоқ чиқариб олишган бўлса, шунинг ўзи ҳам етарли бўларди. Чунки туман ҳокимияти ходимлари Юртбошимиз Фармонидаги кўрсатмаларни, қишлоқ хўжалигининг келажаги фермер хўжалиги эканлигини эътибордан четда қолдиришаётгани, фуқаролар аризасига қонунда белгиланган муддатларда жавоб бермай, улар овораи-сарсон қилинаётгани каби ҳолатлар ушбу туманда ягона эмаслигини яхши билиб туришган бўлса керак. Энг муҳими, улар бундай ҳолларга йўл қўйишга ҳақлари йўқ эканини билиб олишсин.

Ўткир АБДУРАҲМОНОВ,
ҳуқуқшунос

Shartnoma qonunchiligi

ЕРДА ҚОЛМАГАН ҲАҚ

Жиззах вилояти адлия бошқармаси Зомин туманидаги "Даштобод пахта тозалаш" акциядорлик жамиятида 2002 йилда давлат эҳтиёжи учун пахта хомашёси тайёрлаш бўйича тузилган контрактация шартномаларининг бажарилишини ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш йўли билан ўрганиб, жамиятнинг хўжалик фаолияти қониқарли эмас, деган хулосага келди. Фаолият қониқарли бўлмагач, қандайдир таъсир-чора кўрилиши маълум, албатта. Шу боис адлия бошқармаси "Даштобод пахта тозалаш" акциядорлик жамиятига нисбатан 205 та фермер хўжалиги манфаатини кўзлаб, улар фойдасига 101 миллион 945 минг 700 сўм ундириш юзасидан вилоят хўжалик судига 205 та даъво ариза киритди. Хўш, нега даъво аризалар сони ва ундирилиши лозим бўлган маблағ миқдори бунча кўп?

Гап шундаки, "Республика пахта тозалаш саноатини монополиядан чиқариш ва бошқаришни такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги Президент Фармони ҳамда Вазирлар Маҳкамасининг "Республика пахта тозалаш саноатини бошқариш тизимини такомиллаштириш тўғрисида"ги қарори ижросини таъминлаш, 2002 йилда давлат эҳтиёжи учун пахта хомашёси тайёрлаш бўйича хўжаликлар ва фермер хўжаликлари билан тузилган контрактация шартномаларининг тарафлар томонидан бажарилиши, фермер хўжаликларининг шартномалар ижроси юзасидан ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида текширув ўтказилганда бир қатор қонунбузилиш ҳолатларига дуч келинди.

"Даштобод пахта тозалаш" акциядорлик жамияти ўтган йили давлат эҳтиёжи учун пахта хомашёси тайёрлаш юзасидан 691 та хўжалик ва фермер хўжаликлари билан шартномалар тузган. Ана шу шартномалар бўйича 28 минг 410 тонна пахта тайёрланиши лозим эди. Аслида эса пахта тайёрлаш режаси 9 минг 426 тоннага бажарилган. Кўриниб турибдики, давлат эҳтиёжи учун пахта тайёрлаш шартномавий режаси ора йўлда қолиб кетган. Бу жамият хўжалик ва фермер хўжаликлари билан тузилган контрактация шартномалари ижроси таъминланмагани оқибатида давлат манфаатига анчагина миқдорда иқтисодий зарар етказилганини кўрсатади.

Жамият томонидан шартнома интизоми қўпол равишда бузилган. Чунки адлия бошқармаси томонидан жамиятда ўрганиш ўтказилган кунга қадар 2002 йилда пахта хомашёси етказиб берган 205 та фермер хўжалигига жами 101 миллион 945 минг 700 сўм қарз тўловлари тўланмасдан келинган. Оқибатда жамият томонидан фермер хўжаликларининг етказиб берилган пахта хомашёси учун тўловларни ўз вақтида тўлиқ олишга бўлган қонуний ҳуқуқ ва манфаатлари қўпол равишда бузилган.

Мисолларга мурожаат этсак, Зомин туманидаги "Фидокор" фермер хўжалиги ва "Даштобод пахта тозалаш" акциядорлик жамияти ўртасида 2002 йил 18 июнида 15-сонли "Давлат эҳтиёжлари учун пахта хомашёси ва уруғлик пахта учун контрактация шартномаси" имзоланган. Фермер хўжалиги ўтган йили акциядорлик жамиятига 57 тонна хомашё топширган. Бироқ акциядорлик жамияти адлия бошқармаси ўрганиш ўтказгунга қадар тадбиркор билан ҳисоб-китоб қилиб, орани очиқ қилмаган.

Вилоят хўжалик суди адлия бошқармаси томонидан киритилган даъво аризаларини кўриш чоғида вилоят "Пахтасаноат" ҳудудий акциядорлик бирлашмаси таркибида ташкил этилган "Пахта хомашёси ва пахта маҳсулотлари контрактацияси ва ҳисоб-китоби" Марказининг шартномалардаги мажбуриятларини ҳам қонун талаблари асосида қай ҳолда бажарилганига эътибор қаратди. "Фидокор" фермер хўжалиги фойдасига "Даштобод пахта тозалаш" акциядорлик жамиятидан 1 миллион 142 минг сўм асосий қарзни ундириш тўғрисида ҳал қилув қарори чиқарди. Фермер билан ўз вақтида ҳисоб-китоб қилинмагани, тўловни кечиктиргани учун тўловларнинг тўлиқ амалга оширилишига жавобгар саналган вилоят "Пахтасаноат" ҳудудий акциядорлик бирлашмаси ҳисобидан 242 минг 104 сўм устама ундириш тўғрисида қарор қабул қилди. Худди шунингдек, тумандаги "Эшназар ота", "Муаллим" ва бошқа фермер хўжаликлари қонуний ҳуқуқ ва манфаатлари ҳам суд қарори асосида тикланди.

Ҳа, қонунлар бор экан тадбиркор ҳақи ерда қолмайди. Бунга вилоят адлия бошқармаси саъй-ҳаракати билан жиззахлик икки юздан зиёд фермер хўжаликларининг қонуний ҳуқуқ ва манфаатлари ҳимоя қилинганига яққол далил.

Бозор ОРТИҚБОЕВ,
ҳуқуқшунос
Абдуҳамид ХУДОЙБЕРДИЕВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

Gazetxon xat yo`llabdi

ЕР ҲАҚИҚИЙ ЭГАСИНИ ТОПАДИ

Халқимизда "ерни боқсанг, ер сени боқади" деган ажойиб бир нақл бор. Бу гап бугунги кунда чин маънода ўз ифодасини топди. Яъни мамлакатимизда ерга эгалик ҳиссини кучайтириш ва шу орқали аҳолининг турмуш фаровонлигини яхшилаш мақсадида мавжуд ширкат хўжаликлари ўрнида деҳқон ва фермер хўжаликлари ташкил этила бошланди. Бу хайрли ишнинг натижалари ҳақида гапирадиган бўлсак, аввало, манфаатдорлик ошди. Манфаатдорлик, рағбат бор жойда, иш, ҳеч шубҳасиз, олдинга силжийди.

Энг муҳими, деҳқоннинг юрагида ерга нисбатан эгалик туйғуси шаклланди. Шунинг учун у ернинг ҳар бир қаричидан унумли фойдалана бошлади.

Мен фермерлик фаолияти билан шуғуллана бошлаганимга ҳали кўп вақт бўлгани йўқ. Бироқ тез орада ўзимни ўнглаб олдим. Гапимнинг исботи сифатида бир мисол келтираман. Ўтган йили ғалладан яхшигина даромад олдик. Ҳосилдорлик 60 центнерни ташкил қилди. Натижада режадан ортиқча 42 тонна дон ўзимизга қолди. Пахтачиликдаги даромадимиз ҳам кутганимиздан зиёда бўлди. Дарҳол зарур техникаларни сотиб олдик. Бу келгусида ишларимизнинг ривожини таъминлайди. Қолаверса, туманимиздаги "Ғунча" номли 9-мактабгача таълим муассасасида миллион сўмликдан ортиқ қурилиш-таъмирлаш ишларида иштирок этдик. Булардан ортгани фарзандимизнинг тўйига насиб қилди. 2003 йил ҳам биз учун баракали йил бўлди. Ҳисоб-китобларимиз бу йилги даромадимизни ўтган йилгидан-да яхшироқ эканини кўрсатмоқда.

Албатта, бу ишлар ўз-ўзидан бўлаётгани йўқ. Энг аввало, мамлакатимизда ана шундай хайрли ва эзгу ишлар учун барча шарт-шароит ва имкониятлар яратилган.

Куни кеча Президентимизнинг **"2004-2006 йилларда фермер хўжаликларини ривожлантириш концепцияси тўғрисида"**ги Фармони ана шундай эътибор ва ғамхўрликнинг яна бир намунасидир. Бу Фармон катта имконият билан бирга зиммамиздаги масъулиятни янада оширди. Шу билан бирга бу Фармон ерни олишга олиб, унинг умрини беҳуда ўтказаётган ёки шартномада кўрсатилганидан бошқа экинларни экиб, ижара шартномасини қўпол равишда бузаётган фермерларнинг ўзбошимчалигига чек қўйди. Ахир, ўзини оқламайдиган бундай хўжаликларнинг кимга ва нима кераги бор?!

Ҳуллас, ер ҳақиқий эгасини энди топадиган бўлди.

Фарҳод МИРАҲМЕДОВ,
Поп туманидаги "Турсунбой ота" фермер хўжалиги раҳбари

Bugunning gapi

ЛАФЗСИЗЛИККА ЙЎЛ ЙЎҚ!

Иштихон туманидаги Дагар Очилов номидаги хўжалик Самарқанд вилоят адлия бошқармасининг намунавий ширкат хўжаликларидан бири ҳисобланади. Бошқарма ходимлари мазкур хўжаликда вақти-вақти билан бўлиб, ички ва ташқи шартномалар тузиш, чек дафтарчаларини юритиш, дебитор ва кредитор қарзларни камайтириш сингари масалалар юзасидан ҳуқуқий кўмак бериб келишади.

Бир гал ана шундай амалий ёрдам кўрсатиш мақсадида борилганда, ширкат хўжалигининг "Иштихонпилла" акциядорлик жамиятида маблағи туриб қолинганига дуч келинди.

Сабаб ўрганилганда, ширкат хўжалиги билан "Иштихонпилла" акциядорлик жамияти ўртасида 2002 йил учун пилла етиштириш ва харид қилиш бўйича контрактация шартномаси шартлари тўлиқ бажарилмаётгани маълум бўлди.

Вилоят адлия бошқармаси ширкат хўжалиги манфаатини кўзлаб, судга даъво ариза киритди. Вилоят хўжалик суди судьяси П.Сафаров раислигида ўтган суд мажлисида даъво аризада кўрсатилган ҳолатлар атрофлича ўрганиб чиқилди. Бироқ жавобгар томон — "Иштихонпилла" акциядорлик жамияти вакили суд мажлисига келмади. Бунинг устига даъво ариза юзасидан судга ёзма равишда фикрини билдиришни лозим топмади.

Бу қонунни писанд қилмасликми ёки судга ҳурматсизлик?

Бундай лоқайд муносабатнинг сабаби нима билан изоҳланади? Бу билан барибир масъулиятдан қочиб қутулиб бўлмайди. Энг асосийси, бировнинг ҳақини бермасликка қонунларимиз йўл қўймайди.

Даъвогар ва жавобгар ўртасида асосий қарзни тан олиш тўғрисида солиштирма далолатнома бор эди. Суд ана шу ҳужжатга асосланиб, жавобгар вакилининг иштирокисиз бу низоли ишни кўришни лозим топди. Шундай қилиб, акциядорлик жамиятидан ширкат хўжалиги ҳисобига 1 миллион 605 минг 736 сўм асосий қарз ва 200 минг 717 сўм устама жами 1 миллион 806 минг 453 сўм ундириш тўғрисида ҳал қилув қарори чиқарилди.

Ҳар қандай хўжалик юритувчи субъект қонун билан муҳофаза қилинган. Шундай экан, шартнома шартларининг бажарилмаслигига, лафзсизлик қилинишига йўл йўқ.

Абдуваҳоб ОРИПОВ,
ҳуқуқшунос

Газетанинг ўтган сонида ҳуқуқшунос С.Қулмуҳамедованинг "Маънавий зарарнинг миқдорини ким аниқлайди?" сарлавҳали мақоласи чоп этилган эди. Унда муаллиф қонунчиликда маънавий зарарни қоплашга доир меъёрларни янада такомиллаштириш билан боғлиқ бир қатор долзарб масалаларни илгари сурган эди. Биз ушбу масалага доир баҳсни давом эттириб, қуйида профессор Омон Оқюловнинг фикр-мулоҳазаларини эътиборингизга ҳавола этмоқдамиз. Зеро, ҳақиқат баҳс-мунозарада туғилади.

Munosabat

МЕЗОНЛАР БОР, БИРОҚ...

Қонунчиликда содир этилган ҳуқуқбузарликлар, агар жабрланувчига жисмоний оғриқ ва руҳий изтироблар орқали маънавий зиён етказса, ҳуқуқбузар буни пул кўринишида қоплаши лозимлиги белгиланган. Маънавий зарар жиноят, маъмурий ҳуқуқбузарлик ёхуд фуқаролик ҳуқуқбузарлиги туфайли етказилганидан қатъи назар, Фуқаролик кодексининг 1021—1022-моддаларида белгиланган қоидалар асосида қопланади. Албатта, маънавий зарарни пул кўринишидаги миқдорини суд белгилайди. Табиийки, бундай вазиятда суд ўз ҳолича иш тутмайди, балки Фуқаролик кодексининг қайд этилган меъёрлари ва Олий Суд Пленумининг 2000 йил 28 апрелда қабул қилинган "**Маънавий зарарни қоплаш ҳақидаги қонунларни қўллашнинг айрим масалалари тўғрисида"ги қарори** асосида иш кўради.

Шуни айтиш жоизки, Фуқаролик кодексида маънавий зарарни қоплаш миқдорини аниқлаш мезонлари аниқ-равшан кўрсатилган.

Шу боис суд биринчи галда эътиборга олиш лозим бўлган ҳолат — бу ҳуқуқбузарнинг айби бор-йўқлигидир. Одатда, маънавий зарар ҳуқуқбузарнинг айби бўлган ҳолатдагина қопланади. Бироқ Фуқаролик кодексининг 1021-модда 2-қисмига кўра, зарар фуқаронинг ҳаёти ва соғлигига ошиқча хавф манбаидан етказилган бўлса; зарар фуқарога уни қонунга хилоф тарзда ҳукм қилиш, жиноий жавобгарликка тортиш, қамоққа олиш ва шу каби ҳолат натижасида етказилган бўлса; зарар ор-номус, қадр-қиммат ва ишчанлик обрў-эътиборини ҳақоратловчи, ерга урувчи, таҳқирловчи маълумотларни тарқатиш туфайли етказилган бўлса, зарар етказувчининг айбидан қатъи назар, тўлиқ қопланади.

Шу ўринда жабрланувчига етказилган жисмоний ва маънавий азобларнинг хусусиятлари ҳақида тўхталиб ўтадиган бўлсак, буларга қуйидагилар киради:

а) Зарар етказилган ҳақиқий ҳолатлар (яъни зарар етказиш усули, оқибатлари, ҳуқуқбузарликни содир бўлиш шарт-шароитлари ва шу кабилар);

б) Жабрланувчининг шахсий хусусиятлари (ўзига оғир олгани, азоб-уқубатларини бўрттириб кўрсатиши, жинси, оилавий ҳолати, хизмати, соғлиғи, ёши, жамиятдаги мавқеи ва шу кабилар);

2) Зарар етказувчининг айби даражаси (қасддан, ғараз мақсадларда содир этгани, кўзлаган мақсади ва кўрган манфаати, ўз қилмиши оқибатларини бартараф этишга уриниши ва шу каби ҳолатлар) ҳисобга олинади;

3) Оқилоналик талаблари (яъни ҳуқуқбузар шахснинг мулкий ҳолати, уни маънавий зарарни қоплаш бўйича саъй-ҳаракатлари ва имкониятлари, жабрланувчининг мулкий ҳолати, оладиган товон пулини унинг азоб-уқубатларини бартараф этишга таъсири ва шу кабилар)

4) Адолат талаблари (тўланадиган пул миқдори ва маънавий зарар хусусияти ўртасида мутаносиблик, маънавий зарарни қоплаш орқали бойиш, текин даромад олишга уриниш мақсадларига эришишни олдини олиш, тўланадиган товон ҳуқуқбузарни ҳушёр торттиришга, тарбияланишга, қайта тузалишига хизмат қилиши) ҳам эътиборга олиниши лозим.

Қонуннинг талаблари ана шундан иборат. Бироқ ҳозирда суд амалиётида бу мезонларни қўллаш ва маънавий зарарни қоплаш миқдорини аниқлаш бўйича услубиёт мавжуд эмас. Бунда асосий муаммо маънавий зарар етказиладиган ҳар бир ҳуқуқбузарлик туридаги ўзига хослик — жабрланувчининг шахсий хусусиятлари турли хил экани ва уларни умумий жиҳатлари бўйича туркумлашдаги мураккабликлар ҳисобланади. Ҳозирча баъзи МДҲ мамлакатларида судлар учун ушбу масалада услубий қўлланма-жадваллар мавжуд. Бунда ҳуқуқбузарлик турлари бўйича туркумланади. Масалан, ғайриқонуний ишдан бўшатилганда, етиши мумкин бўлган маънавий зиён хусусиятлари ва қўллаш тавсия этиладиган товон пули миқдорларини айтиш жоиз. Ёки муаллифлик ҳуқуқини ўзлаштириш, "плагиатор"лик ҳолатида ҳақиқий муаллифга етказилган маънавий зарар хусусиятлари ва товон пули миқдорлари. Ёхуд номусга тегиш жиноятидан жабрланган аёлнинг чеккан жисмоний ва руҳий азоб-уқубатлари ва товон пули миқдорлари.

Шуни унутмаслик лозимки, булар тавсия хусусиятига эга ва судлар учун фақат ўзига хос мўлжал бўлиб хизмат қилади.

Бу ҳақда фикр юритганда, яна бир жиҳатни унутмаслик лозим. Гап шундаки, Англо-саксон (умумий) ҳуқуқ тизимида маънавий зарарни ундиришда асосий мезон зарар етказувчининг мулкий ҳолати ҳисобланади. Агар у ўта бой бўлса, у тўлайдиган товон пули ҳам шу қадар катта ҳажмда белгиланади. Масалан, ресторан хизматчиси томонидан мижознинг кўйлагига эҳтиётсизлик туфайли кофе тўкиб юборгани учун суд ресторан мижозга етказилган маънавий зарар учун миллион доллар тўласин, деб қарор чиқариши ҳеч гап эмас. Албатта, мамлакатимиз қонунчилик тизими ўзига хос хусусиятларга эга. Шу сабабли ҳам маънавий зарарни қоплаш миқдорини белгилашда оқилоналик (мавжуд моддий турмуш шароитлари, яшаш даражаси) ва адолат (ҳуқуқбузарликка қўлланиладиган жавобгарлик чорасининг мутаносиблиги), инсоф мезонларини судлар унутмаслиги лозим. Энг асосийси, Олий Суд ва Олий Хўжалик суди ҳуқуқшунос олимлар билан биргаликда алоҳида ҳуқуқбузарликлар турлари бўйича етказиладиган маънавий зарарнинг намоён бўлиш хусусиятлари ва тавсия этиладиган маънавий зарарни қоплаш миқдорлари бўйича услубий қўлланмалар ишлаб чиқиш зарур. Албатта, судлар ушбу тавсия даражасидан чиқишлари мумкин, бироқ бу ҳал қилув қарорларида асослаб берилиши шарт.

Омон ОҚЮЛОВ,
профессор

Muammo va echim

ЖАВОБГАРЛИК АНИҚ БЎЛСИН!

Мамлакатимизда иқтисодий муносабатларни либераллаштирувчи ҳамда тадбиркорлик субъектлари эркин фаолият юритишга қулай шароит туғдирувчи қонунчилик тизимини яратиш борасида кенг қамровли ишлар амалга оширилмоқда. Шу ўринда солиқ қонунчилигини соддалаштириш, солиқ тўловчилар ва давлат ўртасидаги муносабатларни аниқ белгилаш, айниқса, солиқ қонунчилигини бузганлик учун жавобгарликка тортиш борасида айрим мулоҳазаларни баён этишни лозим топдик.

Ҳозирги даврда солиқ қонунчилигида солиқ ҳуқуқбузарлиги алоҳида ҳуқуқбузарлик сифатида қонун даражасида ажратилмаган. Шунингдек, солиқ тўловчиларни молиявий жавобгарликка тортишнинг процессуал тартиби ҳам қонун даражасида белгиланмаган. Бунинг оқибатида амалиётда битта ҳаракат учун турли хил жавобгарликлар, яъни молиявий, маъмурий, айрим ҳолларда эса жиноий жавобгарлик келиб чиқмоқда. Натижада ушбу ҳаракатнинг айнан қандай ҳуқуқбузарлик турига кириши ва ҳуқуқбузарликнинг қандай белгилари мавжудлиги мавҳум бўлиб қолмоқда.

Энг ёмони, ушбу жараёнда жавобгарнинг ҳимоя ҳуқуқи таъминланмайди. Чунки амалиётда молиявий жавобгарликка тортиш ҳақидаги қарор солиқ инспекцияси томонидан бевосита қабул қилинади ва у бўйича ҳеч қанақа баённома юритилмайди. Шунингдек, ҳуқуқбузарликни кўриб чиқиш ва молиявий жазо қўллаш тўғрисида қарор қабул қилинишида ҳуқуқбузар ёки унинг қонуний вакили иштирок этмайди. Бошқача айтганда, ҳуқуқни қўлловчи идора шахснинг ҳаракатида ҳуқуқбузарлик аломатлари мавжудлигини, ушбу ҳаракатни содир этилишида шахснинг айбини исботламасдан туриб, амалдаги қонунчиликда кўрсатилган молиявий жавобгарлик чораларини қўллайди.

Тадбиркорликни қонуний қўллаб-қувватлаш мақсадида Адлия вазирлиги томонидан давлат бошқаруви, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи ва назорат қилувчи идоралар тадбиркорликка оид қонун ҳужжатлар ижросини қандай амалга ошираётгани доимий равишда ўрганиб келинмоқда. Ушбу ўрганишларда солиқ идоралари томонидан солиқ ҳуқуқбузарлиги белгилари мавжудлиги, шахснинг ҳуқуқбузарликни содир этишда айбдорлиги исботламасдан, давлат ва жамият манфаатларига зиён етказилгани даражасини аниқламасдан туриб, тадбиркорлик субъектларини асоссиз равишда молиявий жавобгарликка тортиш ҳолатлари аниқланмоқда. Жумладан, Яккасарой тумани Давлат солиқ инспекцияси ходимлари томонидан шу йилнинг 9 январ куни тумандаги "Ал Абдуқаҳҳор" масъулияти чекланган жамиятининг савдо дўконида Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил 5 августдаги 280-сонли қарори ижроси бўйича қисқа муддатли текшириш ўтказилган. Текшириш натижасида савдо дўконининг хазинасида 38 сўм ортиқча пул мавжудлиги аниқланган. Ушбу ҳолат бўйича **"назорат касса машинаси қўлламасдан савдо қилинган",** деган важ асосида савдо дўконига нисбатан энг кам ойлик иш ҳақининг юз баравари миқдорида, яъни 453500 сўм молиявий жарима қўлланилган. Бироқ далолатномада ишнинг ҳолатлари аниқ ёритилмаган, корхонада назорат касса машинасидан фойдаланмаслик ҳолати исботланмаган.

Тўғри, солиқ идораларига **"Давлат солиқ хизмати тўғрисида"**ги қонунга асосан солиқ ҳуқуқбузарлиги тўғрисидаги ишларни кўриб чиқиш ва юридик шахсларга нисбатан молиявий жазо чоралари қўллаш ваколати берилган. Шунингдек, Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил 5 августдаги 280-сонли қарорига биноан назорат касса машиналарини қўлламасдан товарлар (хизматлар, ишлар) сотиш учун солиқ идоралари томонидан энг кам ойлик иш ҳақининг юз баравари миқдорида молиявий жарима қўлланилиши белгилаб қўйилган.

Баён этилган ҳолатда эса солиқ идоралари томонидан "назорат касса машинаси қўлламасдан савдо қилиш" ҳолати тўлиқ исботланмаган. Амалдаги қонунчилик солиқ идоралари томонидан хўжалик юритувчи субъектларга нисбатан молиявий жазо қўлланиши ҳолатлари белгилаб қўйилган бўлса-да, лекин молиявий жазо чораларини қўллаш тартиби аниқ эмас. Бу эса аксарият ҳолларда солиқ идоралари томонидан ваколатларни суиистеъмол қилиш, тадбиркорлик субъектларини асоссиз равишда молиявий жавобгарликка тортишга сабаб бўлмоқда.

Таъкидлаш жоизки, бу каби муаммоларни амалдаги қонунчиликка тегишли ўзгартиришлар киритириш йўли билан ҳал этиш мумкин. Бунинг учун солиқ ҳуқуқбузарлиги аломатлари, айбни исботлаш талаблари, ҳуқуқбузарни ҳимоя ҳуқуқи билан таъминланиши, жавобгарликка тортувчи идоранинг процессуал ҳаракатларни расмийлаштириш бўйича мажбуриятлари, қабул қилинадиган қарор устидан шикоят қилиш тартиби каби ҳолатлар қонун даражасида белгилаб қўйилиши лозим. Бу эса Солиқ кодексига ўзгартириш киритишни тақозо этади. Зеро, тадбиркорлик субъектлари учун молиявий жавобгарлик оғир жавобгарлик ҳисобланади. Чунки молиявий жавобгарликка тортиш оқибатида фаолият кўрсатиб турган тадбиркорлик субъектини банкротлик даражасига бориб қолиши ва тугатилиши ҳеч гап эмас. Шу боис жавобгарликка тортиш адолат доирасида амалга оширилиши зарур. Бунда жазолаш эмас, балки шундай ҳуқуқбузарликнинг бошқа қайтарилмаслиги муҳим аҳамиятга эга.

Нодир ЖЎРАЕВ,
ҳуқуқшунос

Муаллиф ҳақида маълумот:

Нодир ЖЎРАЕВ — 2001 йил Тошкент Давлат юридик институтини тугатган. Айни кунда Адлия вазирлигида хизмат қилади. У иқтидорли ҳуқуқшунос ёшлардан бири. Адлия вазирлигида фаолият кўрсатаётган Солиққа оид қонунчиликни такомиллаштириш бўйича ишчи гуруҳи аъзоси сифатида ҳам ибратли ишларни амалга оширмоқда.

Обод бўлаётган қадамжолар

Dakki

ТЎСҚИНЛИК ҚАЧОН ТУГАЙДИ?

1999 йили зоминлик Жуман Алибеков оила аъзолари билан келишиб, 28 гектар ерни узоқ муддатга ижарага олиб, "Баҳодир" фермер хўжалиги ташкил этди. Астойдил меҳнат қилгани боис хўжалик ишлари юришиб кетди. Натижада уч йил мобайнида давлатга маҳсулот сотиш режаси тўлиқ бажарилди. Яхшигина даромад олишгани боис хўжалик аъзолари техника воситалари сотиб олишга қарор қилишди. Шундан сўнг хўжалик "Ўзагролизинг" компаниясининг Жиззах вилояти филиалидан "ТТЗ-80-100" русумли чопиқ тракторини 7 йил муддатда тўлаш шарти билан сотиб олди. Бироқ ўтган йили об-ҳавонинг ноқулай келиши оқибатида чигит қайта экилиб, шартнома режаси ора йўлда қолиб кетди. Бундан хуноб бўлиб юрган фермернинг қўлига туман ҳокимиятидагилар йил якунида Жиззах вилоят хўжалик судининг қарорини тутқазишиб, унга асосан фермер хўжалиги тугатилгани ва ерни давлатга топшириш лозимлигини айтишади. Табиийки, бу хабар фермерни роса таажжублантиради. Кейинчалик маълум бўлишича, Зомин тумани ҳокимияти, аниқроғи, туман ҳокими ўринбосари С.Қаршибоев вилоят хўжалик судига даъво аризаси киритиб, фермер хўжалиги ихтиёрида 30 гектар ер борлиги, шунинг 28,5 гектарига пахта ва 3,07 гектар ер полиз экинлари эккани, бу билан хўжалик ижарага олинган ердан мақсадсиз фойдаланган, ернинг мелоратив ҳолатини бузган, пахта хомашёси топширмаган, деган важ асосида ижара шартномасини бекор қилишни ва фермердан ерни олиб қўйишни талаб этган экан. Энг қизиғи, ушбу даъво аризаси вилоят хўжалик судининг судьяси А.Қаҳҳоров томонидан 2002 йилнинг 4 сентябр куни фермер бехабар ҳолда кўриб чиқилган ва қаноатлантирилган. Салкам уч ойдан сўнг суднинг ушбу ҳал қилув қароридан хабардор бўлган фермер дарҳол апелляция шикояти ёзади. Шу йилнинг 18 феврал куни апелляция шикояти кўриб чиқилиб, суднинг қарори ўзгаришсиз қолдирилади. Ҳуқуқлари бузилган фермер суднинг нотўғри қароридан норози бўлиб, Олий хўжалик судига кассация тартибида шикоят ёзади. Бундан ташқари, вилоят прокуратурасига ҳам ҳуқуқлари бузилгани тўғрисида мурожаат этади.

Вилоят прокуратураси мазкур масалани ўрганиб чиқиб, суднинг ҳал қилув қарорини бекор қилиш ҳақида протест киритади.

(Давоми тўртинчи бетда)

Muammo, muhokama, mulohaza

ОЛДИМИЗДАГИ ТАҲДИД

Айрим одамлар ўзининг ишлари бир четда қолиб, бировларнинг айбини ахтариб юради: Бир танишим бор, касби муҳандис. Ўзини матбуотнинг билимдони ҳисоблайди чоғи, қачон қараманг, оммавий ахборот воситаларини таҳлил қилгани қилган. Гўёки, ундан бошқа одам вақтли нашрларимиздаги ютуқ ва камчиликларни кўрмаётгандек. Яқинда уч-тўрт ҳамкасб тушлик қилиб ўтирган эдик. Тасодифан муҳандис танишимиз ҳам келиб қўшилди. Номига уч-тўрт оғиз салом-алик қилгач, одатдаги дийдиёсини бошлаб кетди:

— Менга қаранглар, сизлар ҳам хориж газеталаридан иш ўргансанглар бўлмайдими?..

— Хўш, уларнинг қай биридан нимани ўрганишимиз керак экан, — дея унинг сўзини бўлди сал жиззакироқ ҳамкасбимиз. — Иложи бўлса, аниқроқ "кўрсатма" бера оласизми?

— ...

Маълум бўлдики, муҳандиснинг матбуот хусусидаги билимдонлиги ўзига яраша бўлиб, ҳар хил давраларда эшитган гапларини такрорлаб юраркан.

Ҳамкасбимиз ҳам тутган жойидан кесадиганлар тоифасидан. Унинг довдирашларига эътибор ҳам бермасдан саволга тутишда давом этди:

— Балки "СПИД-ИНФО"-дан беҳаёликни ўрганишимиз керакдир? Ёхуд айрим хорижий нашрларда чоп этилаётган бешарм суратларни томоша қилгингиз келиб қолгандир? Олди-қочди, яхлит тўқимадан иборат, киши ўқиса, кўнгли айнийдиган, аёл ва эркак ўртасидаги муносабатлар ҳам очиқ-ошкор эътироф этилаётган мақолаларни ўзимизда чоп этиладиган айрим хусусий газеталардан ҳам топиб ўқишингиз мумкин. Хўш, биродар, сизга яна нима керак? Кўнглингиз нимани тусаяпти?..

Икки танишнинг ўзаро суҳбатидан бошланган баҳсимиз анча жиддийлашиб кетди. Кимдир у деди, кимдир бу — хуллас, ҳамма ўз билганича гапирди. Лекин суҳбат сўнггида барчамиз бир хулосага келдик: биз шарқликмиз. Шарқона ахлоқ-одоб қоидалари бизнинг қон-қонимизга сингиб кетган. Шундай экан, беҳаёликни, бешармликни, фаҳшни тарғиб қилувчи ҳар қандай восита биз учун бегона бўлиши керак ва шарт!

Давра тарқалиб, ишхонага қайтар эканмиз, ҳамкасбимиздан қизишганининг сабабини сўрадим.

— Сиз ҳеч бозорларимизда хорижий газета-журналлар савдоси билан шуғулланаётган «тадбиркорлар» билан гаплашиб, улар сотаётган газета-журналларни варақлаб кўрганмисиз? — деб сўради.

— Йўқ, — деб елка қисдим. Дарҳақиқат, яқин атрофда бундай бозорга бормаган эканман.

— Унда аввал бир бозор айланинг, кейин бир гурунглашармиз, — дея хайрлашишга қўл чўзди ҳамкасб.

Тушликдаги гурунг сабаб кечки пайт ишдан эртароқ чиқдим. Тўғри Олой бозорининг ҳамсуҳбатларим айтган растасига йўл олдим. Кўринишидан кўз қамашадиган олма-ноклар сотилаётган пештахталарнинг орқа тамонидаги стол устида ҳар хил газета тахламлари турибди. Тахламлар устида "Аргументи и факти", "Труд" ва шунга ўхшаш бир қатор номлари таниш-нотаниш газета-журналлар териб қўйилган. Бир-иккитасини варақлаб кўрган бўлдим. Ҳеч ёмон жойи йўқ. Мана, суҳбатимизга туртки бўлган "СПИД-ИНФО" ҳам бор экан. Унинг ҳам у ёқ-бу ёғини ағдарган бўлдим. Унчалик очиқ-сочиқ, беҳаё суратларга кўзим тушмади. Эндигина ичимда тушликда ҳамкасблар "са-а-ал оширворишган эканлар, шекилли", деб ўйлай бошлаганимда, фикримни сотувчи қизнинг саволи бузди:

— Ака, сизга қайси газета керак? Ўзим топиб бераман.

Дабдурустдан "мен мана шунақа газета қидираяпман, деб қандай айтаман, яхшиси, бошқа бирортасидан сўрарман", деган хаёлда бурилиб кетмоқчи эдим, яна унинг саволи жойимдан жилишимга йўл бермади:

— Сизга қайси нашр керак ўзи? Қидириб овора бўлманг. Ҳаммаси ўзимизда топилади.

У шу сўзларни айтар экан тахламлар орасидан бир неча газета ва журналларни суғуриб олиб, стол устига ташлади.

Бир журнални қўлимга олдим. Шу соҳа нонини емайманми, қоғозининг силлиқлиги-ю, сифатининг зўрлиги эътиборимни тортди. Номи ҳам ғаройиб экан. "Вот так"! Қани бунинг нимаси "так" экан, деган фикрда варақладим. Воҳ... яхшиси кўрмасам бўлар экан. Суф-эй, шармандагарчилик ҳам шунчалик бўладими? У ёқ-бу ёғимга қарасам, ҳеч ким менга эътибор бераётгани йўқ. Сотувчи қиз ҳам сақичини чапиллатиб, ёнидаги дугонасига гап сотаяпти. Секи-и-ин иккинчи журнал номига кўз ташладим. Бунисининг номи биринчисиникидан ҳам ажабтовур экан: "Все жизнь в теле". Номиданоқ кўнглим бир нарсани сезгандек бўлди-ю, барибир қизиқиш устунлик қилиб яна қўл чўздим. Буниси... Инсоф юзасидан айтганда, "Вот так"чилар са-а-ал инсофлироқ экан, шекилли, деган ўйга бордим. Учинчиси... Уни қўлга олишимга ҳам ҳожат қолмади. Чунки муқованинг юзидаги аёл худди онадан ҳозир туғилгандек қиёфада эди... Энди ўзимни мажбурлаб, кейинги газета-журналларнинг номларига бир-бир қараб чиқа бошладим: "Вне закона", "Плейбой", "Декамерон" ва ҳакозо-ҳакозо...

Уларни кўздан кечирар эканман, хаёлимни бир жойга жамлай олмасдим. Журналларнинг муқовалари, газеталарнинг биринчи саҳифалариданоқ улардаги беҳаёлик, бешармлик, фаҳш, қабоҳат ва разолат "мана-ман", деб кўзга ташланиб турарди.

(Давоми тўртинчи бетда)

Jahon tajribasi

ДАВЛАТ АЙБЛОВЧИСИ

АҚШда у қандай ваколатларга эга?

Шуни айтиш керакки, АҚШда давлат айбловчиси вазифаси атторней хизматига юклатилган. Жиноят ишлари бўйича айблов-давлат атторней хизматининг муҳим вазифаларидан бири ҳисобланади. Давлат атторней хизмати ижро ҳокимияти идораси (федерал, штат, маҳаллий) бўлиб, у ҳукуматга ҳуқуқий жиҳатдан ёрдам кўрсатади, унинг манфаатларини судда ҳимоя қилади ва қонунлар ижросини таъминлайди. Бошқача айтганда, атторней хизмати айблов хизмати сифатида фаолият кўрсатади.

Шу маънода АҚШда атторней хизмати давлат ҳокимиятининг ўзига хос институтидир. Унинг жиноий таъқиб соҳасидаги ваколатлари бошқа давлатлардаги прокуратура идораларининг ваколатларига ўхшайди. Шундан келиб чиқиб, бу институтни одатда «прокуратура», атторнейларини эса «прокурорлар» деб аташади. АҚШ бош атторнейи федерал айблов идораларининг бошлиғи ҳисобланади. У кўпинча "бош прокурор" эмас, балки "адлия вазири" деб номланади. Яна шуни айтиш керакки, АҚШ бош атторней зиммасига шундай вазифалар юклатилганки, уларни бошқа давлатларда прокуратура, ички ишлар вазирлиги, контрразведка, жиноий қидирув идоралари ва қамоқхоналар маъмурияти бажаради.

Бундан ташқари, АҚШда атторней хизматининг 3 мустақил бўғини мавжуд: федерал, штат ва маҳаллий. Бу бўғинлар ўзига хос бўлган хусусият ва ваколатларга эга.

Ҳар бир штат ўзининг тегишли қонунчилиги асосида штатда атторней хизматини ташкил этиш ва унинг ваколатини белгилаш ҳуқуқига эга бўлиб, федерал хизмат эса АҚШ Конгресси томонидан қабул қилинадиган қонунлар асосида фаолият юритади. АҚШ бош атторнейига ҳам, унга бўйсунган идораларга ҳам штатларда атторней хизмати устидан раҳбарлик қилиш ваколати берилмаган. Штат бош атторнейи ўз навбатида, маҳаллий ҳудудий атторнейлар фаолиятини назорат қилмайди.

Кўпгина штатларда атторней сайланувчи мансабдор шахс бўлиб, унинг ваколатлари қонунда белгиланади. Бош атторней губернаторга, штатнинг мансабдор шахсларига, қонун чиқарувчи мажлис аъзоларига ҳуқуқий жиҳатдан маслаҳатлар беради; судда вакиллик қилади; штат қонун бузилиши ҳолатлари юзасидан жиноят ишлари қўзғатади.

Қоидага кўра, штатларнинг маҳаллий ҳудудларида атторнейлар "Округ атторнейлари" бўлиб ҳисобланса ҳам, улар турлича номланади. Штатларда маҳаллий атторнейларнинг жиноий таъқиб соҳасидаги ваколатлари бир хил эмас, яъни улар оғир жиноятларни таъқиб қилишда чекланган бўлиши мумкин. Умуман олганда, округ атторнейларининг вазифалари штат ва федерал миқёсидаги атторнейларнинг функцияларига ўхшаб кетади.

Шунингдек, атторней-айбловчи жиноят процессининг барча босқичларида ўзига хос ўрин тутади.

Кези келганда яна шуни айтиш керакки, АҚШ жиноят процессида жиноят ишини қўзғатиш, процессуал ҳужжатларни расмийлаштириш биргина мансабдор шахс томонидан эмас, балки бир-неча мансабдор шахсларнинг ҳаракатларидан иборат бўлади. Жиноят иши қўзғатиш тўғрисидаги қарор айбловчи томонидан атторней хизматининг терговчилари, полиция, бошқа тергов идоралари томонидан ўтказилган тергов материалларига асосланган ҳолда қабул қилинади. Тергов материалларини ўрганиш жараёнида айбловчи полиция томонидан тўпланган далилларга уларнинг қонуний йўл билан олинганлиги нуқтаи назаридан баҳо беради. Чунки у иш материалларига ноқонуний йўл билан олинган далилларни, шунингдек, қонуний йўл билан олинганлиги шубҳа туғдирувчи далилларни қўшишни рад қилиш ҳуқуқига эга. Далилларни баҳолаш жараёнида айбловчи ишнинг моҳиятига кўра, полиция фаолияти устидан назорат олиб боради. Айбланувчининг иш материалларига полиция томонидан тақдим қилинган далилларни қўшиб қўйишни рад этиши уларнинг ишини йўққа чиқаради. Бошқа томондан эса, у полициянинг иш фаолиятини янада шакллантиришга ёрдам беради.

Жиноят иши қўзғатилгач, айбланувчини судга бериш масаласи ҳал қилинади. Бунда расмий айблов ҳужжати тузилади, айб эълон қилинади ва иш судга юборилади. Судга бериш вазифасини ўта жиддий ишлар бўйича Катта ҳайъат ва кўпгина жиноят ишлари бўйича магистрат амалга оширади.

Магистрат — кам аҳамиятли жиноят ишларини якка ўзи кўриш, ҳал қилиш, шахсни жиноий жавобгарликка тортиш учун асосларинг етарли эканлигини аниқлаш, бир қатор тергов ҳаракатларини амалга ошириш ҳуқуқларига эга бўлган судьядир. У айбланувчини судга бериш ҳақидаги қарорини ишни дастлабки кўришда қабул қилади. Штат қонунларига мувофиқ, ишни дастлабки кўриш айбланувчи ва унинг ҳимоячиси иштирокида амалга оширилади. Магистрат иштирокчиларнинг кўрсатмаларини эшитади, бошқа далилларни ўрганади, сўнг ишни судга ўтказиш ҳақида қарор чиқаради. Магистрат ишни судга ўтказиш босқичида асослар етарли эмаслиги туфайли жиноят ишини тугатиш ҳуқуқига ҳам эга. Бироқ амалда бундай ҳоллар кам учрайди. Атторней хизмати Катта ҳайъат томонидан судга бериш босқичи амалга оширилаётган пайтда ҳам уларнинг фаолияти устидан назорат олиб боради.

Катта ҳайъат ёки магистрат томонидан айбланувчини судга бериш ҳақида қарор чиқарилгач, айблов айбловчи томонидан расмийлаштирилади, тасдиқланади ва у расмий равишда айбланувчига эълон қилинади.

АҚШда айблов процессуал ҳолатининг ўзига хос хусусияти шундан иборатки, айблов ҳокимияти атторней ихтиёрига мувофиқ амалга оширилади. Полиция тергови материаллари келиб тушиб, суд бошлангунга қадар амалга ошириладиган барча процессуал ҳаракатлар айбловчига боғлиқ бўлади. Жиноий таъқибнинг қуйидаги асосий масалалари унинг ихтиёрига кўра ҳал қилинади: жиноят ишини қўзғатиш, айбловдан воз кечиш, жиноятни тасниф қилиш.

Айбловчининг етарли асослар бўла туриб, қўзғатилган жиноий таъқибдан воз кечишга доир ҳаракати устидан амалда шикоят қилинмайди. Жиноятни малакалаш ва айблов ҳажмини аниқлашда айбловчи катта ваколатларга эга. Федерал суд АҚШ атторнейининг қарорлари суд тартибида қайтадан кўриб чиқилмаслиги, суднинг уларнинг ишига аралашишига бўлган ҳуқуқининг йўқлиги ҳақида қарор чиқарган. Унга мувофиқ, айбловчи жиноий таъқибни қўзғатиши лозим, уни қўзғатиш, қайси айблов эълон қилиниши кераклиги каби масалаларни ўз ихтиёрига кўра ҳал қилади.

Шу билан бирга, қонунда кўзда тутилган ва суд амалиёти томонидан ишлаб чиқилган айбловчининг фаолияти устидан ташқи назорат қилувчи усуллар ҳам мавжуд. Бу ҳуқуқий чоралар айбловчини тўғридан-тўғри процессуал ҳаракатларни бажаришга мажбурлаши, ишни юритишдан ва лавозимдан четлаштириши, жиноий жавобгарликка тортиш каби ҳаракатларда намоён бўлади. Бироқ бу чоралар жуда кам ҳолларда қўлланилади.

Дилнавоз БЕКМАТОВА,
тадқиқотчи

Muammo, muhokama, mulohaza

ОЛДИМИЗДАГИ ТАҲДИД

(Давоми. Боши учинчи бетда)

Агар мана шу беҳаёликларга тўлиб-тошган нашрларни қош-кўзи попукдеккина ўзбек қизи сотмаётган бўлганида эди, бундай газета-журналларни ўқийдиган юртдошимни кўз олдимга келтириш нари турсин, тасаввуримга ҳам сиғдира олмаган бўлардим. Афсуски, рўпарамда ҳамон сақичини чапиллатганча, Барчинларнинг, Кумушбибиларнинг зурриёди ҳисобланмиш қиз турарди. У мени довдираб турганимни бошқа нарсага йўйди шекилли, яна саволга тутди:

— Булар ёқмадими? Агар ёқмаган бўлса, бундан ҳам зўрлари бор...

Энди унинг овози биринчи галдагидек жарангдор туюлмади. Кўз қарашларидаги ҳиссизликка ҳам энди эътибор бердим. Базўр ўзимни қўлга олиб, уни саволга тутдим:

— Мана бу газета қанча туради?

— Саккиз юз сўм.

— Бунисичи?

— Бир ярим минг сўм.

— Мана буниси неча пул?

— Икки минг етти юз сўм.

Саволимга жавоб бера туриб сотувчи мени харидор эмаслигимни сезиб қолди, чоғи, стол устидаги газета-журналларни тез-тез йиғиштириб олар экан, шанғиллай бошлади:

— Олмайдиган бўлсангиз, бу ерда қаққайиб турманг. Савдога халақит бераяпсиз. Ярим соатдан бери эзмаланасиз. Нима, бу ердагилар сизнинг саволингизга жавоб бериб ўтирадиган бекорчилармi?..

Сотувчи қиз шу даражада тез ва баланд овозда гапирардики, аввалига нима қилишимни билмай шошиб қолдим. Ҳали унга бирор сўз айтишга улгурмасимдан қаршимда рўмолини кўзигача бостириб ўраб олган полвонсифат бир аёл пайдо бўлди. У ҳам "ҳе йўқ, бе йўқ", дағдаға қила кетди:

— Ҳов, менга қара? Кимсан ўзи? Нимага ўзингдан-ўзинг келиб бу бечорани сўроқ қилаяпсан? Нима ҳаққинг бор? Ўргилдим сенга ўхшаган галстук таққан олифтадан. Қани, ҳужжатингни бир кўриб қўяйлик-чи?

Тўғриси, мен нима учун бундай маломатларга учраётганимни англаб улгурмай, чўнтагимдан ҳужжатимни чиқардим. Аёлнинг эса жағи тинай демайди. У қўлимдаги ҳужжатимни юлқиб олиб, бир назар ташлаган бўлди-ю, овози яна бир парда кўтарилди:

— Журналист бўлсанг, ўзингга, сенга бозорни текширишни ким қўйибди?...

— Опа, кечирасиз. Бу сизнинг қизингизми?..

— Сени нима ишинг бор? Газеталар меники, бу қиз сотувчим бўлади. Мени савдо-сотиқ қилишга рухсат берувчи гувоҳномам бор. Ҳар ойда солиқ тўлаб турибман...

Атрофда аёлни қўлловчи гап-сўзлар қулоғимга чалина бошлагачгина бу ердан индамайгина чиқиб кета олмаслигимга ақлим етди. Тахламлар орасидан қўлимга тушганини суғуриб олдим. "Вне закона", деган журнал экан. Муқовада тасвирланган аёл ва эркакнинг ҳаракатларини сўз билан таърифлаб бўлмайди. Кўзимни чирт юмдим-у, сотувчи аёлнинг ёнини олаётган кекса ёшли аёлга кўрсатдим:

— Мен мана буларни нега сотаяпсиз, деб сўрамоқчи эдим. Кўрмайсизми, ҳали бир оғиз гапирмасимдан шунча ғалва кўтаришаяпти.

Аёлнинг кўз қири суратга тушди-ю, юзини тескари ўгирди. Масаланинг моҳиятини англай бошлаган томошабинлар ҳам жим бўлиб қолишди. Фурсатдан фойдаланиб, яна сотувчи аёлга савол бердим:

— Мана шу газетани қизингиз ўқишини истайсизми?

— Нима деяпсан, қизим беҳаё эмас. Уйда ўтиради. Гап топмасдан энди уйдаги қизимга осилмоқчимисан?..

Қарасам, сотувчига гап уқтириб бўлмайди. Қўлимни силтадим-у, пештахта олдидан узоқлашдим. Йўлда кетаяпман-у, аёлнинг сўзи қулоғимда жаранглайди: "Менинг қизим беҳаё эмас..." Демак, аёлга ўзининг қизи ёки ўғли беҳаё бўлмаса ҳисоб, бошқаники билан ишим йўқ, деб ўйлайди. Агар шундай ўйламаса, туппа-тузук аёл тўғридан-тўғри фаҳшни тарғиб қилувчи нашрлар билан савдо-сотиқ қиладими? Ахир, бундай нашрни олиб ўқиган ёки томоша қилган ўсмирнинг ахлоқи қандай бўлади? Ким кафолат беради бугун бўй етиб келаётган ўсмирларнинг бу беҳаё суратлардан ўрнак олмаслигига?

Шу ўринда ҳақли бир савол туғилади: хўш, улар бозорларимизда қандай пайдо бўлаяпти? Умуман, бундай нашрларни сотишга рухсат берилганми ёки йўқ? Шундай нашрлар бозорларимиз, метро ва автобус бекатларида бемалол сотилаётганидан мутасаддиларимиз хабардорми?

Шу ва шунга ўхшаш бир қатор саволларга ойдинлик киритиш мақсадида Республика "Матбуот тарқатувчи" акциядорлик компанияси бош директори Рустам Қосимовга мурожаат қилдим.

— Сиз тилга олиб ўтган нашрларнинг бирортаси ҳам бизнинг обуна каталогимизга киритилмаган. Бундан тўрт-беш йил муқаддам "СПИД-ИНФО" каталогимизда бор эди. Кейинчалик бутунлай бешарм ва беҳаё нашрга айланиб кетгани учун уни ҳам каталогимиздан чиқариб ташлаганмиз. Доимий равишда назорат қилиш натижасида ўзимизга қарашли газета дўконлари пештахталаридан бундай нашрларни йўқотдик. Афсуски, ҳамон одам кўп тўпланадиган бозор, вокзал, автобекат ва шунга ўхшаш жойларда барибир беҳаё нашрлар савдоси юритилаяпти.

— Унда улар бозорларимизда қандай пайдо бўлаяпти?

— Мамлакатимиз чегарасидан яширинча йўллар билан олиб келинган бундай беҳаё нашрлар худди шундай йўллар билан бозорларга тарқатилади. Ана шундай беҳаё нашрларни олиб келаётганларни ҳам, тарқатаётганларни ҳам, сотаётганларни ҳам ўғри сифатида жиноий жавобгарликка тортиш зарур, деб ўйлайман.

Бу мавзуда Р. Қосимов билан узоқ фикр алмашдик. Суҳбат асносида шундай хулосага келдикки, бу иллатнинг олдини олиш бир киши ёки бир идоранинг иши эмас экан. Биринчидан, ушбу муаммога жамоатчилик эътиборини қаратиш зарур. Иккинчидан эса, мутасадди идоралар бу борада тезлик билан чора-тадбирлар белгилаб олишлари керак. Чунки Президентимиз Ислом Каримов таъбири билан айтганда, **мафкура полигонлари ядро полигонларидан хавфли** бўлиб турган бир паллада бундай беҳаё нашрлар маънавиятимиз учун таҳдид ҳисобланади.

Ўйлаймизки, кенг жамоатчилик ва шу соҳага масъул бўлган мутасаддилар бу масалага эътибор қаратишади. Зеро, халқимиз маънавиятини асраш ҳар биримизнинг бурчимиздир.

Сизнинг бу борадаги фикрингиз қандай, азиз газетхон?

Ислом ҲАМРО

Voqelik

ИНСОН ҚАДРИ АЗИЗ

Яккабоғлик Тўйчи тракторчи тракторининг думига кимёвий дори пуркагич улаб, хўжаликнинг пахта майдонидан тортиб, ғаллазору бедазор, боғ-роғлар бағрига заракунанда йўламасин, деб дори сепишни касб қилганига ҳам йигирма йилга яқинлашиб қолди. Очиғи, бундай турган-битгани хавф-хатар бўлган ишга ҳар кимнинг ҳам юраги дов бермайди. Яккабоғ туманидаги А.Холиқов номидаги ширкат хўжалигида "манаман" деган тракторчи йигитларнинг дори сепишга бўйни ёр бермагани ҳам шундан. Бироқ Тўйчивой Қудратов бинойидек ишлаб юрганди. Нима бўлди-ю заҳри қотилнинг касри уриб, хасталаниб қолди. Шу йилнинг феврал-март ойларида шифохонада даволаниб чиқди. Шифокорлар унга касб касаллиги, дея ташхис қўйишди. Хўжалик касабақўми эса меҳрибонликни жойига қўйиб, кенгаш аъзолари билан келишган ҳолда 2003 йил 13 майдан 2004 йил 21 апрелга қадар ҳар ойида 10844 сўм 54 тийинлик нафақа, 216890 сўмлик товон пули ва 9100 сўмлик даволанишга кетган харажатни тўлаш ҳақида қонуний қарор чиқарди. Бу эътибордан Тўйчивойнинг кўнгли тоғдай кўтарилди. "Хайрият, хўжалик кўп йиллик меҳнатимни инобатга олди", дея одамларга гапириб ҳам юрди. Бироқ унинг бу қувончи узоққа чўзилмади. Чунки орадан тўрт ойча вақт ўтса-да, на товон пулидан, на нафақадан дарак бўлмади. Тўйчивой ҳар гал борганида, хўжалик раҳбарлари ваъда беришаверди. Ёлғон ваъдаларнинг адоғи кўринавермагач, сабр косаси тўлган Тўйчи Қудратов ширкат хўжалиги бошқарувини судга берди. Фуқаролик ишлари бўйича Чироқчи туманлараро суди Т.Қудратовнинг Яккабоғ туманидаги А.Холиқов номидаги ширкат хўжалигидан товон пули ва нафақа пулларини ундириб олиш ҳақидаги даъво аризасини ўрганиб чиқди ва уни қаноатлантиришни лозим топди. Суднинг ҳал қилув қарорига кўра Т.Қудратовга хўжаликдан олтмиш беш минг олтмиш етти сўм нафақа, икки юзи ўн олти минг саккиз юзи тўқсон сўм товон, тўққиз минг юз ўн олти минг саккиз юз тўқсон сўмлик харажати даволаниш учун йигирма беш минг сўмлик маънавий зарар ундириб бериладиган бўлди. Бундай хўжалик раҳбарлари сабоқ чиқарган бўлишлари шубҳасиз. Зеро, мамлакатимизда инсон қадри ҳар нарсадан азиз. У қонун асосида ҳимоя қилинади. Шундай экан, бир-биримизнинг қадримизга етиш ҳам қарз, ҳам фарз.

Даврон АШУРОВ,
ҳуқуқшунос
Ғози РАҲМОН,
"Инсон ва қонун" мухбири

Dakki

ТЎСҚИНЛИК ҚАЧОН ТУГАЙДИ?

(Давоми. Боши учинчи бетда)

Шунингдек, Олий хўжалик судининг судлов ҳайъати (А.Дўстбобоев раислигида) шу йил 18 июл куни кассация шикояти ва протестини текшириб чиқиб, уларни қаноатлантириш ҳақида ҳал қилув қарори чиқарди. Унда жумладан шундай дейилган: **«Аслида фермер хўжалигига туман ҳокимининг 1999 йил 13 мартдаги 307-сон қарори билан 28 гектар ер майдони ажратилган ва фермер 2002 йилда унга тўлиқ пахта эккан. Бу ҳақда 2002 йилнинг 20 май куни вилоят ер ресурслари бошқармаси ходими О.Холмуродов томонидан ширкат хўжалиги вакили Ш.Маматқулов ва фермер хўжалиги бошлиғи иштирокида далолатнома тузилган.**

Бу эса даъвонинг асоссизлигини кўрсатади. Шунингдек, ернинг мелиоратив ҳолати ёмонлашган, ердан оқилона фойдаланмаган, пахта хомашёсини умуман топширмаган, деган важлар ҳам асоссиз экани аниқланди. Қолаверса, туман ҳокимининг 2002 йил 30 сентябрдаги "2002 йил ҳосили учун экилган пахта майдонларини ноқулай об-ҳаво туфайли нобуд бўлган қисмини ҳисобдан чиқариш ҳақида"ги қабул қилган 956-сонли қарори билан "Баҳодир" фермер хўжалигининг 10 гектар пахта майдони хўжаликнинг ҳисобидан чиқарилган. Фермер хўжалиги давлатга 12,9 тонна пахта хомашёси топширган. Туман ҳокимиятининг "3,07 гектар пахта майдонини бузиб, полиз экини эккан" деган важи ҳам ўз исботини топмади. Шу боис Жиззах вилояти прокуратурасининг кассация протести ва "Баҳодир" фермер хўжалигининг кассация шикояти қаноатлантирилсин».

Бу ўринда изоҳга ҳожат бўлмаса-да, бироқ ҳақиқат қарор топди, дейишга ҳали эрта. Чунки ҳозирда қонунга зид равишда хўжалик судига даъво аризаси киритган туман ҳокимининг ўринбосари С.Қаршибоев суд қарорини бажаришдан бўйин товлаяпди. Ж. Алибековнинг шикоят хатида ёзилишича, у суд қарорини бажаришни талаб этган фермерга очиқчасига "қўлингдан ҳеч нарса келмайди, фермер хўжалигини тикламайман", деб жавоб бермоқда.

Шу ўринда ҳақли савол туғилади: хўш, ҳоким ўринбосари С.Қаршибоевнинг обрўси кучлими ёки қонун? Бунинг боиси шундаки, С.Қаршибоев фермерга ёрдам бериш ўрнига унга қалбаки ҳужжатлар асосида асоссиз айблар билан хўжалик судига берди ва ҳозирда суднинг қонуний қарорини бажармаяпди. Бу эса фермер йўлига қўйилган сунъий тўсиқдир.

Мамлакатимизда фермерлик ҳаракатига кенг йўл очиб берилаётган, фермерлик аграр соҳанинг истиқболи деб қаралаётган бир паллада баён этилган ҳолатнинг мавжудлиги ғоят афсусланарлидир. Ўйлаймизки, мутасаддилар бу масалага алоҳида эътибор қаратишади ва унинг қонуний ечимини топишади. Зеро, мамлакатимизда қонун ҳамма учун баробар бўлиб, унга риоя этиш мажбурийдир.

Комрон МИРЗО,
журналист

P.S: Дарвоқе, газетанинг шу йил 24 июлдаги 25-сонида "Таги пуч даъво" сарлавҳали мақола чоп этилган ва унда Зомин тумани ҳокими муовини С.Қаршибоевнинг юқоридагига ўхшаш ноқонуний хатти-ҳаракатлари баён этилган эди. Орадан шунча вақт ўтган бўлса-да, мазкур мақолага мутасаддилардан ҳеч қандай муносабат билдирилмади. Бу эса С.Қаршибоевга яна қонунбузилишларни давом эттиришга имконият яратмадимикан? Умуман, фермерлик ҳаракатини қўллаб-қувватлаш асосий вазифаси бўлган раҳбар ходимнинг фермерликка сунъий тўсиқ қўйиши, қонун ва суд қарорини менсимаслиги қачон тугайди?..

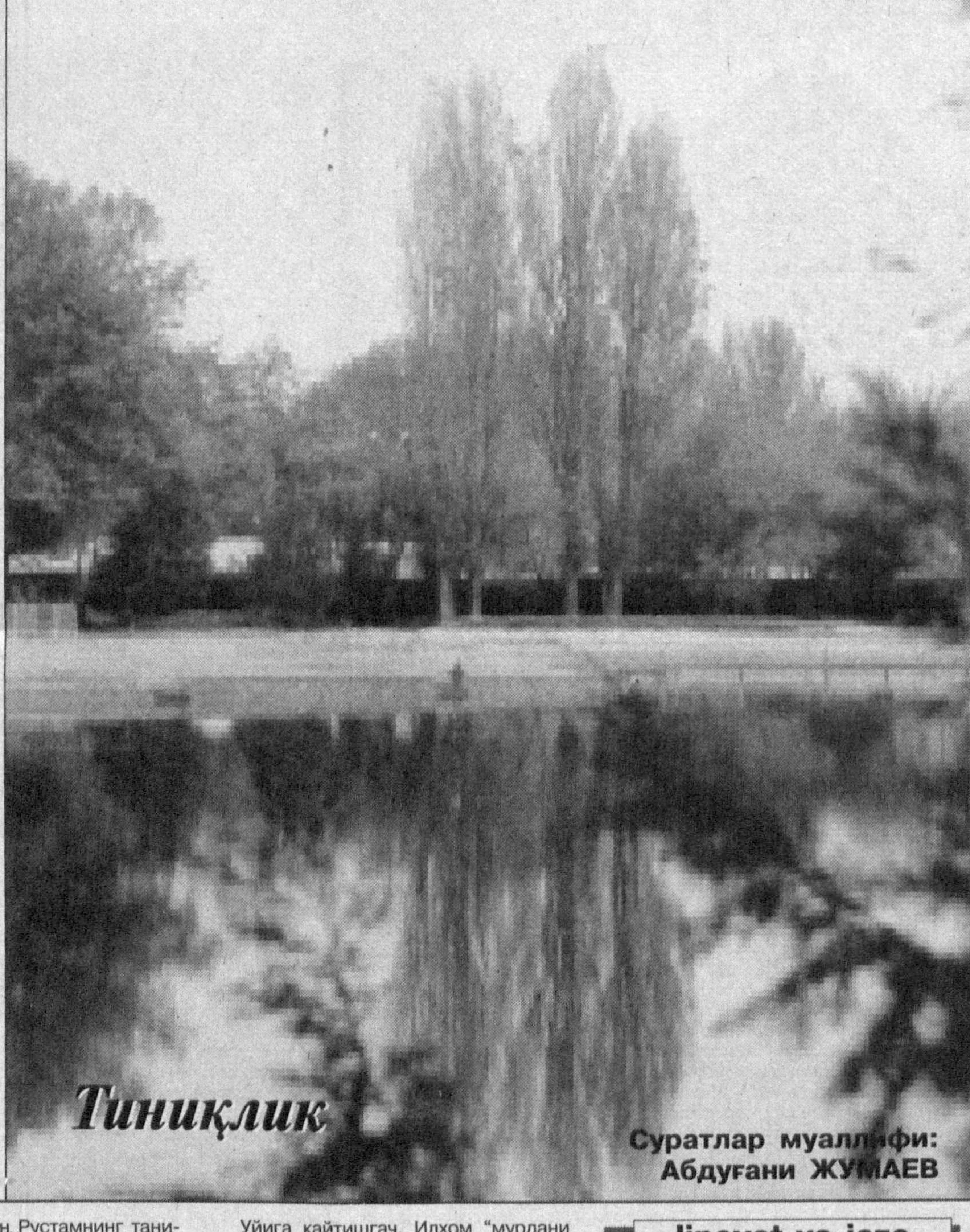

Тиниқлик

Суратлар муаллифи: Абдуғани ЖУМАЕВ

Mitti maslahat

Рукн учун масъул: ҳуқуқшунос Т. ҚОРЁҒДИЕВ

ТАЪТИЛ ПУЛИНИ ТЎЛАШ ТАРТИБИ

Айрим ташкилот, корхона, муассасаларда ходимларга таътил пулини бериш тартибига амал қилмаслик ҳоллари учраб туради. Бу эса мавжуд қонун ҳужжатларини қўпол равишда бузиш билан баробардир. Чунки Касаба уюшмалари Федерацияси Кенгашининг Дж-08/243-сонли, Ўзбекистон товар ишлаб чиқарувчилар ва тадбиркорлар палатасининг 372-сонли, Меҳнат вазирлигининг 834-сонли буйруқлари билан 1999 йилнинг 7 майида келишилган ва тасдиқланган, Адлия вазирлиги томонидан 1999 йилнинг 14 июндаги 746-сон билан рўйхатга олинган "Идоравий мансублиги, мулкчилик ва хўжалик юритиш шаклларидан қатъий назар корхона, муассаса, ташкилот ички меҳнат тартибининг Намунавий қоидалари"нинг 4-бўлим, 4.19-бандига биноан ходимга таътилни бериш вақти тўғрисида унинг бошланишидан кўпи билан 15 кун олдин хабар берилиши, 4.20-бандига мувофиқ, таътил учун ҳақ таътил бошланадиган кундан олдинги кунда тўланиши лозим.

Айрим ташкилот, муассаса, корхонанинг моддий аҳволдан келиб чиқиб, ходимга таътил бериш вақтида моддий ёрдам бериш амалиёти ҳам йўлга қўйилган. Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, моддий ёрдам ҳар бир фуқаронинг моддий аҳволи даражасига қараб берилади. Шундай экан, ходимга моддий ёрдам кўрсатишга қарор қилган ташкилот ушбу туркумдаги маблағларни ҳам ходим муҳтож пайтида бериши мақсадга мувофиқдир.

Nadomat

ШАЙТОН ВАСВАСАСИ

Ҳар бандани шайтон йўлдан адаштирмасин экан. Зеро, унинг йўриғига юрган кишининг аҳволи яхши бўлмайди. Бунга қуйидаги воқеа ҳам мисол бўлади. Гапни узоқдан бошлайдиган бўлсак, самарқандлик Шавкат Шакаров, бухоролик Нурали Чориев, унинг ҳамюрти Соҳибжон Нарзуллаев, Мансур Ражабов ва Ғанишер Кенжаевлар биргалашиб "Тошкент-Қоракўл" йўналиши бўйича қатновчи автобусда йўловчи ташишга келишишди-ю ҳали қўлларига пул тушиб-тушмай ҳовлиқиб, босар-тусарини билмай қолишди. Улар ўз йўналишларида турли нархда қатнашга, бунга қарши чиққанларга эса дўқ-пўписа қилишга, ҳатто куч ишлатишга ҳам ўрганишди. Бундай хурмача қилиқлари уларни охир-оқибат жиноят содир этишга, номларининг умрбод ёмонотлиқ бўлишига олиб келди.

Шу йилнинг баҳор ойларида Ёзил Қурдошев бошчилигида бухоролик олти нафар йигит Тошкентга қорамол олиб келиб сотишди. Улардан икки шериги зарур ишлари борлиги учун дарҳол уйларига қайтиб кетишди. Пойтахтда қолган шериклар эса уч кундан сўнг кечқурун "Чилонзор" буюм бозори ёнидаги автобуслар тўхташ жойига келиб, ҳайдовчидан йўлкира ҳақини қанча бўлишини сўрашди. Ҳайдовчи ҳар бирини икки ярим минг сўм эвазига манзилга элтиб қўйишини айтди. Ўриндиқларга жойлашиб, автобус ўрнидан қўзғалгач, Ғанишер ва Соҳиблар уларга йўл ҳақини тўлашни талаб қилишди. Шерикларидан пулни тўплаган Ёзил тўртови учун ўн минг сўмни паттачиларга узатди.

— Ие, бу кам-ку, қани яна 2000 сўм бер, — дея Соҳиб уларга дўқ-пўписа қилди.

— Биз автобекатда ҳайдовчи билан шу нархга келишдик, — дея жавоб берди Ёзил.

Шунда гапга Ғанишер аралашди:

— Оғайни, агар қолган пулни бермасанглар, автобусдан тушириб юборамиз.

— Биз шунга келишганмиз. Хоҳламасангиз, қайтариб бекатга олиб бориб қўйинг, — деб жавоб беришди шериклар ҳам тап тортмай.

Бу гапни эшитиб турган ҳайдовчи ўзини қаттиқ таҳқирланган деб ҳисоблайди ва автобусни шартта ортга қайтаради.

"Чилонзор" буюм бозорига қайтиб келгач, автобус эгалари тўрт нафар йўловчини пастга туширишади. Шундан сўнг биргалашиб Ёзилни роса дўппослашади. Қутуриб кетган Нурали Ёзилни темир бўлаги билан уриб, унга оғир тан жароҳати етказади.

Ш.Кенжаев билан С.Нарзуллаевлар ҳам шерикларидан қолишмайди. Улар қўшимча пул тўлашдан бош тортган У.Турсунов ва Х.Хожиевни ҳам калтаклай кетишади. Улар автобусдан тушгач, Мансур Ражабов темир бўлаги билан уришга тушади.

Шу тариқа йўловчиларнинг додини бериб қўйган зўравонлар Ё.Кенжаевни ҳушидан кетгунча савалашиб, оғир аҳволда йўл бўйига ташлаб кетишади. Оғир жароҳат олган Ё.Қурдошев шифокорларнинг саъй-ҳаракати билан тирик қолади. Бироқ бош мияси қаттиқ лат еган боис, у хотиржам қобилиятини йўқотиб, ногирон бўлиб қолди.

Албатта, жиноятчилар қилмишига яраша қонуний жазо олишди. Аммо навқирон йигит умрбод бировнинг ёрдамига муҳтож мажруҳга айланиб қолгани кишини ғоят ўйлантиради. Ўйламай босилган қадам шундай оғир оқибатга олиб келади. Бу ёш йигитлар бир тенгдошларини ногирон қилиши баробарида ўз шаънларига доғ туширишди. Энди уларни виждон азоби қийнамасмикан?

Бизнингча, ҳамма гап шунда. Зеро, қадамини ўйламай босган кимсаларни бир умр виждон азоби таъқиб этади.

Исматилла МИНГБОЕВ,
ҳуқуқшунос,
Шухрат МУСАЕВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

БИР УМРЛИК ҚОРА ДОҒ

СУД ОЧЕРКИ

Илҳом Баҳромнинг машинасида (барча исмлар ўзгартирилди) Қўйлиқ бозори ёнидаги автомобиллар тўхташ жойига соат 16.00 да етиб келди. Унинг мақсади бирор ҳайдовчини алдаб, қишлоқнинг кимсасиз жойига олиб бориш ва уни гумдон қилиб, машинасини сотиб юбориш эди. "Операция"га укаси Комил ва Маҳмуд деган танишини ҳам жалб қилганди. Топшириққа биноан улар машина келгунча маҳалладаги Асрор деган йигитнинг ўқотар қуролини сўраб олиб, (Асрор 1951 йилда ишлаб чиқарилган 16 калибрли ов милтиғини тегишли рухсатномасиз сақлаб келаётганлигини билишарди) тайёрлаб қўйишлари лозим эди. Шундай бўлди ҳам. "Ов қилиб келмоқчимиз", дея қуролнинг эгасини лақиллатиб, милтиқни патрони билан қўлга киритишди. Бу пайтда "ўлжа" излаётган Илҳомнинг кўзи аввалдан таниш бўлган Андрейга тушиб қолди.

— Дўстим, юк бор, шуни Тошкентга олиб бориш керак, — деди у билан ҳол-аҳвол сўрашгач. — Нима бўлганда ҳам пул бегона бўлмасин, деяпман.

— Жон деб борардим, Илҳомчик. Бироқ машинам сал таъмирталаброқда, — эътироз билдирди ҳайдовчи.

"Мижоз" унга таъмир учун 3000 сўм пул бериб, кечки пайт уйида кутишини таъкидлади-ю, изига қайтди. Акасининг иштаҳаси "карнай" эканлигини кўрган ука милтиқни олганлигини, аммо ўқлари етарли эмаслигини маълум қилди. Қўшнилар орасида Ринатда ҳам ов милтиғи бўлиб, у овчилик билан шуғулланар, қуролини рўйхатдан ўтказган, қонуний, барча ҳужжатлари жойида эди. Илҳом ундан бўш патронларни тўлдириб беришини илтимос қиларкан:

— Биз ҳам сенга ўхшаб бир овга чиқайлик, — деб айёрлик билан. Ринат ҳам қўшнисининг гапига шубҳа қилмай унинг илтимосини бажо келтирди.

Қоронғу тушди. Соат 20.00 да Андрей етиб келиб машина сигналини босди. Илҳом Маҳмуд билан Комилга уни ширкатнинг "Юсупов" номидаги участканинг кимсасиз дала майдонига бошлаб бориб, отиб ўлдиришни, сўнгра машинани "Кучлик" бекати ёнидаги чойхона олдига олиб бориб туришни аллақачон тайинлаб қўйганди. Йигитлардан бири чопонга ўралган милтиқни олиб чиқиб, ҳайдовчига билдирмай машинага жойлади.

— Андрей, "брат", қани кетдик. Далада уч-тўртта от бор. Ўшаларни юклаймиз, — дея йўлга чиқишди.

"Камаз" дала ўртасидаги йўлдан борарди. Катта йўлдан кўз илғамас даражада узоқлашиб, бир тепалик ёнига етганларида, Комил ҳайдовчига машинани тўхтатишни ва юкхонани очишни буюрди. Чунки "отларни юклаш учун" шу ер қулайроқ эди. Теварак-атроф тун пардаси билан ўралган. Октябр ойининг охирлари бўлганлиги сабабли ҳаво анчайин совуқ эди. Андрей юкхонани очар экан, Маҳмуд унга орқа томондан туриб ўқ узди. Алданган ҳайдовчи қаттиқ жароҳатланиб, ерга йиқилди. Шунда Комил оғайнисининг қўлидан милтиқни олиб, Андрейнинг чап кўкрак қисмига, яъни юрагига қараб отди... Сўнгра Комил дарҳол машинага ўтирди-да, Маҳмудга "ҳайда" дегандек ишора қилди. Машина воқеа жойидан 200 метрлар чамаси узоқлашган эди ҳамки, бузилиб тўхтаб қолди. Улар ҳар қанча уринишмасин, "тулпор"ни юргиза олишмади. Уни ўша ерда қолдириб, пиёда йўлга тушишди. Бунгача Илҳом Рустам билан у топган харидор — Бунёдникига боришди. Хонадон соҳиби Тўхтамурод тоға "ўғлим уйда йўқ, машинани ҳам ололмаймиз", деб уларнинг раъйини қайтарди. Илҳом бўлса, унга қулоқ солмай, Рустам билан "Камаз"ни олиб келиш учун жўнади. Улар билан Рустамнинг таниши Суннат ҳам бирга борди. Йўлда кетаётиб, пиёда келаётган Комил ва Маҳмудни учратишди. Акасининг "хўш, нима бўлди?" деган пинҳона саволига жавобан укаси машина далада бузилиб қолганлигини айтди. Илҳомнинг илтимоси билан Суннат машинани тузатиб берди ва харидорникигача ҳайдаб борди. Бу пайтда Бунёд уйга етиб келганди. Сотишдан аввал қотиллар "Камаз"да мавжуд бўлган 200000 сўмлик "Sony" магнитафони, 120 минг сўмлик калонкалар, 13000 сўм қийматидаги ток узатгич ва лампаларни, нархи 50 минг сўм турадиган "Нокия" уяли телефон аппаратини, 20 минг сўм пул, 80 АҚШ доллари ва шунга ўхшаш жами 836 минг 100 сўмлик буюмларни олиб қўйишди.

— Кўп эмас, 3500 "кўки"дан берсангиз бўлади, — деди Илҳом "товари"нинг баҳосини айтиб. Бунёд эса бош чайқади:

— Мени аслида "Камаз" олиш ниятим йўқ эди. Лекин Рустам ака "ўзимизга қарашли одам, арзонлаштирамиз", деганлари учун рози бўлгандим.

— Майли, унда 3 минг бера қолинг, — савдолаша бошлади "сотувчи".

— Маъқул келса, 2 миллион, боринг яна 100 минг қўшаман. 2100000 сўмга берсангиз, оламан. Бўлмаса, хафагарчилик йўқ, — гапга нуқта қўйди Бунёд

Ноилож қолган машина "соҳиби" бунга рози бўлди. Харидор шу заҳотиёқ 400 АҚШ доллари ва 200 минг сўм пул берди-да, қолганини эртага беришини маълум қилди.

Уйига қайтишгач, Илҳом "мурдани нима қилдиларинг?" — дея Маҳмуд билан Комилни сўроққа тутди. Қотиллар уни шундайлигича қолдиришганди. Жиноят изларини йўқотиб келиш учун яна Баҳромни безовта қилишди. Топганлари "бир нарсамиз "Камаз" бузилган ерда қолиб кетибди" деган баҳона бўлди. Дала бурилишига етганларида, Комил Баҳромга 5 минг сўм пул узатди:

— Иш битди, Баҳромжон, манови пулгаароқ-пароқ, олиб келинг. Уйга боргач, бир отамлашамиз. Сиз келгунча биз қолдирган нарсамизни олиб чиқиб, кутиб турамиз, — дейишди-ю дала ичкарисига қараб кетишди.

Маҳмуд тепаликда пойлаб турди. Комил эса ўзлари олиб келган белкурак билан чуқур ковлаб, мурдани кўмиб ташлади. Сўнгра асбобни синдириб, улоқтирди ва қуролни қўлтиқларига солиб, катта йўлга чиқишди. Баҳром аллақачон айтилган нарсаларни олиб келиб, уларни кутиб турган эди. Машинага ўтириб жўнаётганларида, кўнгиллари сал хотиржам бўлди.

Эртасига машина учун яна 800000 сўм, кейинги кунлари қолган қисмини чўнтакка уриб, ҳисоб-китобни тузишди. Илҳом Бунёдга машина ҳужжатлари ва Андрейнинг фуқаролик паспортини берар экан:

— Тез кунда буни сизнинг номингизга расмийлаштириб бераман, —

Jinoyat va jazo

деб шу билан ғойиб бўлди.

Ўғли уч кунгача ҳам уйга боравермагач, Людмила Тимофеевна уни қидириб Илҳомларникига келди. Чунки Андрей бу ёққа келишдан аввал қўнғироқ қилиб, онасига борар манзилини айтган эди-да.

— Биз ўғлингизни ҳам, унинг машинасини ҳам кўрганимиз йўқ, — дейишди мезбонлар.

— Ўғлим сизларникига келаётганлигини аниқ айтганди, — деди яна уч кундан сўнг эшик қоқиб келган онаизор.

Қотиллар бу сафар ҳам ёлғон гапиришгач, чорасиз қолган она улардан шубҳаланиб, ҳуқуқни муҳофаза қилиш идорасига мурожаат қилди. Шундан сўнг бу жиноят тўлиқ очилди. Қотиллар қонун олдида жавоб берди.

Бу воқеа тафсилотлари ҳақида ўйлаганда, киши кўнглида бирталай мулоҳазалар туғилади.

Хўш, бу воқеа нега рўй берди? Комил, Илҳом ва Маҳмуд нега ўйлаб туриб, бундай мудҳиш ишга қўл уришди?

Бунинг сабабини аввало, улар тарбия топган оила, маҳалладан изласак, кўп нарса ўз-ўзидан равшан бўлади. Нега деганда, улар оилада яхши тарбия кўрган бўлса, енгил йўлни танлаб, бундай мудҳиш ишга қўл уришмасди. Ҳолбуки, улар бу мудҳиш жиноят орқали нафақат бир бегуноҳ кимсанинг умрига зомин бўлишди, балки ўзларининг шаънига ҳам бир умрга қора доғ юқтиришди.

Салоҳиддин САҲАДДИНОВ,
ҳуқуқшунос
Хуршид СУЛТОНОВ,
журналист

ЭЪЛОН

Тошкент Давлат юридик институти ҳузуридаги МЧ "Ҳуқуқшунос" фирмасининг ёпилиши муносабати билан 1 ой муддат ичида даъволарни қабул қилади.

Мурожаат учун телефонлар: 133-42-91

ИНСОН ва ҚОНУН

МУАССИС: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИ

1996 йилнинг январидан нашр этилади

1998 йил 2 июлда Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 00141-рақам билан рўйхатга олинган

Бош муҳаррир: **Шодиқул ҲАМРОЕВ**

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:
Ихтиёр АБДУЛЛАЕВ, Бўритош МУСТАФОЕВ, Пўлат САМАТОВ, Хуршид СОДИҚОВ, Эркин ҚУДРАТОВ, Сайфиддин РАҲИМОВ, Ғафур АБДУМАЖИДОВ, Холли НОРБОЙ, Нормейли НОРПЎЛАТОВ

Таҳририятга юборилган қўлёзмалар эгаларига қайтарилмайди ва уларга ёзма жавоб берилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқ қилиши мумкин.

Факт ва далиллар тўғрилиги учун масъулият муаллифлар зиммасидадир.

Саҳифаловчи-дизайнер: **Жаъфар ЖАББОРОВ**

Навбатчи: **Бобомурод РАЙИМОВ**

Индекс: 646882

«ИНСОН ВА ҚОНУН» газетаси таҳририяти компьютер базасида терилди ва саҳифаланди. А-2 бичимда, 2 босма табоқ ҳажмда, офсет усулида «Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида босилди. Корхона манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси 41-уй. Буюртма Г-918. Тиражи — 10.000. Босишга топшириш вақти — 21.00 Топширилди — 22.30

МАНЗИЛИМИЗ: 700047, Тошкент ш. Сайилгоҳ кўчаси-5. Тел: 133-70-65, 133-84-50